

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

L. Annæi Senecæ Philosophi Opera, Qvæ Exstant Omnia

Seneca, Lucius Annaeus <Philosophus>

Antverpiæ, 1605

L. Annæi Senecæ De Ira Ad Novatvm Liber Tertivs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53700](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53700)

40
L. ANNÆI SENECAE
DE IRA AD NOVATVM
LIBER TERTIVS.

ARGVMENTVM ET ORDO.

EXSEQVITVR alteram partem Remedij, priore medio libro positam, sed dilatam, Ne in Ira peccemus: id est, refrœnemus eam & cobibeamus. Id varie fit: sed semper statimque faciendum in Affectu præcipiti & incitato. Quem Aristoteles excusat: sed ipse eum accusat, & seditatem iterum ira ostendit. Hæc ad Cap. vsque IIII. Tum partitur, tria se dicuntur, primum Quomodo non irascamur; deinde, Quomodo ab ira liberemur; tertio, Quomodo alium irascentem sistamus placemusque. Hæc, etsi alibi cum repetitione priorum, tamen pulcherrimè & utilissimè ad finem libri exsequitur: & aurea siue ætherea habebis monita & dicta.

CAPVT PRIMVM.

VOD maxime desiderasti, Nouate, nunc facere tentabimus, iram excidere animis, aut certè refrœnare, & impetus eius inhibere. Id aliquando palam aperteque faciendum est, vbi minor vis mali patitur: aliquando ex occulto, vbi nimium ardet, omnique impedimento exspectatur & crescit. Refert, quantas vires, quamque integras habeat. vtrumne verberanda & agenda retrò sit, an cedere ei debeamus, dum tempestas prima defœuit, ne remedia ipsa secum ferat: consilium pro moribus cuiusque capiendum erit. Quosdam enim preces vincunt: quidam insultant, instantque submissis. Quosdam terrendo placabimus: alios obiurgatio, alios confessio, alios pudor cepto defecit: alios mora, leatium præcipitis mali remedium, ad quod nouissimè descendendum est. Ceteri enim affectus dilationem recipiunt, & curari tardius possunt: huius incitata, & se ipsa rapiens violentia, non paullatim procedit, sed dum incipit, tota est. Nec aliorum more vitiorum sollicitat animos, sed abducit: & impotentes sui, cupidosque vel communis mali, exagitat: nec in ea tantum, in qua destinauit, sed in occurrentia obiter furit. Cetera vitia impellunt animos: ira præcipitat. Ceteris etiam si resistere contra affectus suos non licet, at certè affectibus ipsis licet stare: hæc non secus quam fulmina procellæque, & si qua alia irruocabilia sunt, quia non eunt, sed cadunt, vim suam magis ac magis tendit. Alia vitia à ratione, hæc à sanitate desciscit. alia accessus lenes habent, & incrementa fallentia: in irâ

COMMENTARIVS.

CAPI. I. REFRAENARE.] *Suprà, II. cap. xviii. pars hæc argumenti posita, Remedia ira. Ea duplicia, Ne incidamus & Ne in ea peccemus: id est, quod hoc libro agitur, refrœnemus & sistamus.*

2. OBIURGATIO.] *Meticulosos.*
3. CONFESSIO.] *Generosos.*

4. PVDOR.] *Bone & ambitiose indolis.*
5. COMMVNIS MALI.] *Quod in ladentem, & sese veniat.*
6. OCCVRENTIA.] *Quidquid obsistit, aut moratur. Sunt imagines, & tota sepe descriptio, à torrente: altiloqua, numerosa, sonans, vt amat nôster.*
7. A SANITATE.] *Ea causa cur veteres Morbos eos dixerint: Cicero IV. Tusc. Benè igitur nollim, cum*

A in irâ⁸ deiectus animorum est. Nulla itaque res vrget magis attonita, & in vires suas
 9 prona. & siue succellit, superba; siue frustratur, infana; ne repulsâ quidem in tadium
 acta, vbi aduersarium fortuna subduxit, in seipsam morsus suos vertit: nec refert, quan-
 tum sit, ¹⁰ ex quo surrexit. Ex leuissimis enim in maxima euadit. Nullam transit
 ætatem: nullum hominum genus excipit. Quædam gentes beneficio egestatis non no-
 uere luxuriam. quædam, quia exercita & ¹¹ vagæ sunt, effugere pigritiam. quibus ¹² in-
 cultus mos, agrestis vita est, circumscriptio ignota est, & fraus, & quodcunque in foro
 malum nascitur: nulla gens est, quam non ira instiget, tam inter Graios quàm barbaros
 potens: non minùs perniciofa leges metuentibus, quàm quibus iura distinguit modus
 virium. Denique cetera singulos corripunt: hic vnus affectus est, qui interdum publicè
 concipitur. Nunquam vniuersus populus vnius feminæ amore flagrauit: nec in pecu-
 niam aut lucrum tota ciuitas spem suam misit. ambitio viritum singulos occupat. Im-
 potentia non est malum publicum: sæpe in iram vno agmine itum est. viri, feminæ, se-
 nes, pueri, principes, vulgusque consensere: & tota multitudo paucissimis verbis conci-
 tata, ipsum concitatore antecessit. Ad arma protinus ignesque discursum est, & indi-
 cta finitimis bella, aut gesta cum ciuibus. Totæ cum stirpe omni crematæ domus: &
 modò eloquio fauorabilis habitus, in medio honore, iram suæ concionis excepit: ¹³ in
 Imperatorem suum legiones pila torferunt. Dissedit plebs tota cum patribus: publicum
 consilium, senatus, non expectatis dilectibus, nec nominato Imperatore, ¹⁴ subitos iræ
 suæ duces legit: ac per tecta vrbis, nobiles consecratos viros, supplicium ¹⁵ manu sum-
 psit. ¹⁶ Violauit legationes rupto iure gentium, rabiesque infanda ciuitatem tulit: nec da-
 tum tempus, quo resideret tumor publicus: sed deductæ protinus classes, & oneratæ tu-
 multuario milite. Sine more, ¹⁷ sine auspiciis, populus ductu ¹⁸ iræ suæ egressus, fortui-
 ta raptaque pro armis gessit: deinde magnâ clade temeritatem audacis iræ luit.

Hic barbaris ¹⁹ forte ruentibus in bella exitus est. cum mobiles animos species iniu-
 ria perculit: aguntur statim: & quæ dolor traxit, ²⁰ ruinæ modo regionibus incidunt
 incompositi, interriti, incauti, pericula appetentes sua: gaudent feriri, & instare ferro, &
 C rela corpore vrgere, & ²¹ per suum vulnus exire. Non est, inquis, dubium, quin magna
 ista & pestifera sit vis: ideò quemadmodum sanari debeat, monstra. Atqui, vt in prio-
 ribus libris dixi, stat Aristoteles defensor iræ, & vetat illam nobis exsecari. Calcar ait
 esse virtutis: hac ereptâ, inermem animum & ad conatus magnos pigrum, inermemque
 fieri. Necessarium est itaque fœditatem eius ac feritatem coarguere, & ante oculos po-
 nere, quantum monstri sit, homo in hominem furens; quantoque impetu ruat, non sine
 pernicio suâ perniciosus, & ea deprimens, quæ mergi nisi cum mergente non possunt.
 Quid ergo? sanum hunc aliquis vocat, qui, velut tempestate correptus, non it, sed agitur,
 & fu-

cum omnia essent in morbis vitia, quod nullum
 erat iracundiâ fœdius, iracundos solos Morbo-
 sos nominauerunt. Postea tamen in communi vsu,
 D Morbosi, Pathici.

8. DEIECTVS.] Prosteruntur, ab alto cadunt.
 9. PRONA.] Tota se vrgens & præcipitans, sibi
 instans & imminens.

10. EX QVO SVRREXIT.] Veteres, ex quo re-
 surrexerit. Puto verum, ex quòue surrexerit.

CAP. II. 11. VAGÆ SVNT.] Vt Scythæ, &
 Hamaxobij.

12. INCVLTVS MOS.] Notetur, res ita habet,
 vbi cultus animorum & vita ordinatior, malum hoc
 litium agnoscitur, & deriuatur ab ipso legum fonte.
 Beati autem, quibus, cum Statio,

Nulla foro rabies, aut strictæ iurgia litis:
 Morum iura viris, solum, & sine fascibus,
 æquum.

13. IN IMPERATOREM.] Exempla in Valerio
 habet, lib. IX. cap. VII.

14. SVBITOS.] Vt in Gracchanâ seditione, Ne-
 fica pro duce.

15. MANV SVMPST.] Meus liber, manu sup-
 pressit. An manu suâ præcessit, an aliud? vide.
 Alioqui vulgatam interpretere, Supplicium non lege
 aut iure, sed vi & manu exactum.

16. VIOLAVIT LEG.] Ad Carthaginienses hæc
 pertinere videntur, qui Italia quædam tertio bello suo
 patrarunt. Appianum vide.

17. SINE AVSP.] Sine summo imperio, quod au-
 spiciatò dabatur. Romanus mos & sermo, de quo ad
 Tacitum.

18. IRÆ SVÆ.] Codex noster, ductu iræ suoq;
 pulchrè: id est, ducibus Iræ, & Scipio, vsus.

CAP. III. 19. FORTE.] Et non consilio, qui-
 bus impetus pro ratione est, & temeritas pro audaciâ.

20. RVINÆ MODO.] Simili imagine Florus, &
 ipse ex Annæi nostri gente, de Cimbris: Tudenti-
 nis iugis in Italiâ prouoluti, ruinâ descenderant.

21. PER SVVM VVL.] In hostem ire ac petere,

& furenti malo seruit? nec mandat ultionem suam, sed ipse eius exactor, animo simul ac A manu seruit, carissimorum, eorumque quos mox amissos fleturus est, carnifex? Hunc aliquis affectum virtuti adiutorem comitemque dat; consilia, sine quibus virtus gerit nihil, obturbantem? Caduca sinistraeque sunt vires, & in malum suum valida, in quas ægrum morbus & accessio erexit. Non est ergo, quod me putes tempus in superuacuis consumere, quod iram, quasi dubia apud homines opinionis sit, infamem: cum aliquis sit, & quidem de illustribus philosophis, qui illi²² indicat operas, & tanquam vtilem ac spiritus subministrantem in prælia, in actus rerum, ad omne quodcumque calore aliquo gerendum est, vocet. Ne quem fallat, tanquam aliquo tempore, aliquo loco profutura, ostendenda est rabies eius effrenata & attonita: apparatusque illi reddendus est suus,²³ eculei, &²⁴ fidiculæ, &²⁵ ergastula, & cruces, & circumdati²⁶ defixis corporibus ignes, & cadauera quoque trahens²⁷ vncus, varia vinculorum genera, varia pœnarum, &²⁸ lacerationes membrorum, &²⁹ inscriptiones frontis, & bestiarum immanium³⁰ cauea. Inter hæc instrumenta collocetur ira, dirum quiddam atque horridum stridens, omnibus per quæ furit tætrior. Vt de ceteris dubium sit, nulli certè affectui peior est vultus, quem³¹ in prioribus libris descriptissimus, asperum & acrem, & nunc subito retrorsum sanguine fugato,³² pallentem, nunc in os omni calore ac spiritu verso, subrubundum, & similem cruento, venis tumentibus, oculis nunc trepidis & exsiliantibus, nunc in vno obtutu defixis & hærentibus. Adiace dentium inter se arietatorum, & aliquem³³ esse cupientium, non alium sonum, quàm est apris,³⁴ tela sua attritu acientibus. Adiace³⁵ articularum crepitum, cum se ipsæ manus frangunt, & pulsatum sæpius pectus, anhelitus crebros, tractosque alius gemitus, instabile corpus, incerta verba subitis³⁶ exclamationibus, tremantia labra, interdumque³⁷ compressa, & dirum quiddam exsibilantia. Ferarum, mehercules, siue illas fames exagitat, siue infixum visceribus ferarum, minus tætra facies est, etiam cum venatorem suum semianimes morsu ultimo percutunt, quàm hominis ira flagrantis. Age, si exaudire voces ac minas vacet, qualia excarnificati animi verba sunt? nonne reuocare se quisque ab irâ volet, cum intellexerit illam à³⁸ suo primùm malo incipere? Non vis ergo admoneam eos qui iram in summâ potent-

per ipsam hastam qua vulnus fecit, & quam obnixus aduersarius tenet. Fera hoc solent & apris, ut scimus.

22. INDICAT.] Vocet ad operas, easque imperet. In legum libris, ipsa hac phrasi indicit operas liberto patronus.

23. ECULEI.] Quibus impositi, extendebantur & longiores fiebant, ait Seneca Epist. lxxvii.

24. FIDICVLÆ.] Nerui & chordæ, ad ipsum illum finem: siue etiam ad membra arctanda.

25. ERGASTVLA.] Carceres rustici aut domestici, in quos serui ad compedes & opus damnabantur. Scripsi 11. Elect. proprio Capite.

26. DEFIXIS CORP.] Iuuenalis:
— tædâ lucebis in illâ

Quâ stantes ardent, qui fixo gutture fumant. Tacitus xv. Annal. Crucibus affixi, aut flammandi: & in Actis martyrum plus semel legas, crucibus siue stipitibus affixos, iene consumptos. Tamen vetus omnis hic lectio, defossis corporibus, quid solent ne defodere leniter infernè, atque ita ustularetur ut flamma sic licet magis coerceretur, & corpori applicaretur? Iuuenalis versus sic legi capio, possit:

Et latus mediam sulcus diducet arenam:
qui iam ductis illis subnexus. Sulcus, pro ipsâ tali fossâ, & illo sine.

27. VNCVS.] Romanus mos, per ignominiam, damnatorum corpora in Gemonias scalas vncu trahere, deinde in Tiberim precipitare. Festus in Hamotrahones, Cicero in Philip. & alij.

28. LACERATIONES.] Cum ungulis latera sulcabant. Licet ad virgas, flagella, scorpiones etiam referre.

29. INSCRIPTIONES.] Cum stizmate notabant, & litteras inurebant. Dixi 11. Elect. cap. De Ergastulis.

30. CAVEÆ.] Cauende mens, & quidam. Et fere specus ac cavernæ in Amphitheatris, unde bestia in damnatos emitterentur. Sed & idem è Caveis. Huc igitur, & ad ferales ludos spectat? an quod homines in caueam coniecerint, & circumtulerint, instar bestiarum? Quod Lysimachus Telesphero fecit infra, cap. xvii. Sed & Caligula multos bestiarum more quadrupedes, caueis coercuit. Sueton. cap. xxvii.

CAP. IV. 31. IN PRIOR. LIBR.] Certè, & plus D semel: cur repetis? an quia vis hoc imprimere, & contra Peripateticos ut firmum habes, schematis hæc fæditatem?

32. PALLENTEM.] Qui mali, & metuendi, reconditâ irâ.

33. ESSE CVP.] Id est, edisse & deuorasse aliquem cupientium. Itaque malum etiam, ut aliquem: vel, & ut alij.

34. TELA SVA.] Dentes, quibus pugnat.

35. ARTICVLORVM.] Lib. 1. cap. 1.

36. EXCLAMATIONIBVS.] Et quidem voce acientis, cuius causam Aristoteles, siue auctor libri De Physiognomoniâ, tradit.

37. COMPRESSA.] Mens, complexa malum.

38. SVO PRIMVM.] Nâ se torquet, & distorquet.

39. IRA

A potentia exercent, & argumentum virium existimant, & in magnis magnæ fortunæ bonis ponunt paratam vltionem, quàm non sit potens, imò nec liber quidem dici possit, 39 irâ captus? Non vis adinoneam, quò diligentior quisque sit, vt ipse se circumspectat: alia animi mala ad pessimos quosque pertinere, iracundiam etiam 40 eruditus hominibus, & in alia sanis, irrepere: adeò vt quidam simplicitatis indicium iracundiam dicant, & vulgò credatur facillimus quisque huic obnoxius. Quorsus, inquis, hoc pertinet? Vt nemo se iudicet tutum ab illâ: cum lentos quoque naturâ, & placidos, in sauitiam ac violentiam euocet. Quemadmodum aduersus pestilentiam nihil prodest firmitas corporis, & diligens valetudinis cura: promiscuè enim imbecilla robustaque inuadit: ita ab irâ tam inquietis moribus periculum est, quàm compositis & remissis. quibus eò turpior ac periculosior est, quò plus in illis mutat. Sed cum primum sit, non irasci; secundum, 41 retinere; tertium, alienæ iræ mederi: dicam primum, quemadmodum in iram non incidamus; deinde, quemadmodum ab illâ liberemur; nouissimè, quemadmodum irascentem retineamus placemusque, & ad sanitatem reducamus. Ne irascamur, præstabitur, si omnia vitia iræ nobis subinde proposuerimus, & illam benè æstimauerimus. Accusanda est apud nos, damnanda: perscrutanda eius mala, & in medium protrahenda sunt: vt qualis sit appareat, comparanda cum pessimis est. Auaritia acquirit, & contrahit, quo 42 aliquis melior vtatur: ira 43 impendit: 44 paucis gratuita est. Iracundus dominus quosdam in fugam seruos egit, quosdam in mortem: quanto plus irascendo, quàm id erat propter quod irascebatur, amisit? Ira patri 45 luctum, marito diuortium attulit, magistratui odium, candidato repulsam. Peior est etiam, quàm luxuria: quoniam illa suâ voluptate fruitur, hæc alieno dolore. Vincit malignitatem & inuidiam. illæ enim infelicem fieri volunt, hæc facere. illæ 46 fortuitis malis delectantur: hæc non potest exspectare fortunam. nocere ei quem odit, non noceri vult. Nihil est simulatibus grauius: has ira conciliat. nihil est bello funestius: in hoc potentium ira prorumpit. ceterum etiam illa plebeia ira & priuata, inerme, & sine viribus bellum est. Præterea ira, vt seponamus quæ innox fecutura sunt damna, insidias, perpetuam ex certaminibus mutuis sollicitudinem, dat pœnas dum exigit: naturam hominis 47 mutat. Illa in amorem hortatur, hæc in odium: illa prodesse iubet, hæc nocere. Adice, quòd cum indignatio eius à nimio sui suspectu veniat, & animosa videatur, pusilla est & angusta. nemo enim non eo, à quo se contemptum iudicat, minor est. At ille ingens animus, & verus æstimator sui, non vindicat iniuriam, quia non sentit. 48 Vt tela à duro resiliunt, & cum dolore cadentis solida feriuntur: ita nulla magnum animum iniuria ad sensum sui adducit, fragilior eo quod petit. Quanto pulchrius est, velut nulli penetrabilem telo, omnes iniurias contumeliasque respuere? Vltio, doloris confessio est. non est magnus animus, quem

v.

39. IRA CAPTVS.] *Meus liber, iræ suæ captus, quod & in Grueri quibusdam. Omnino faciendum, iræ suæ captiuus. Non est liber, inquit. quid ergo captiuus. cuius? suæ iræ.*

D 40. ERUDITUS.] *Imò ingenui & celeres, ad iram maxime promi. quod Plato notauit in Theæte: Αλλ' οὐτε δέξι, καὶ ἀγγίχοι καὶ μὴ μορε, οἷς τὰ πολλὰ καὶ ἀδύστα, ὄργας δὲ ἕρποντες εἰσι, καὶ ἀπτοντες φέρονται, ὡπερ τὰ ἀνεμάτια αὐλοῖα, καὶ μαυικώτεροι ἢ ἀνδρῶν ἄνθρωποι φέρονται: At verò sagaces, & ingeniosi, & memoriosi, vt plurimum, etiam ad iras propensius magis sunt, & subilientes feruntur, vt naues non laburratæ, & furiosi magis quàm fortes sunt nati. Sed & fatuos Aristoteles habet, qui nascuntur irascentur. Igitur hic Seneca, Eruditi vocat, Stoicum in morem & sensum, vtitur. qui sic appellant bonos, aut boni studiosos.*

CAP. V. 41. RETINERE.] *Frænare, inhibere, vt supra, cap. 1. Nam ad eandem partitionem respicit. Tamen meus, & scripti aly consensu, detine-*

re: ex quo rectè fecerim, detinere: tumorem & iram deponere.

42. ALIQUIS MELIOR.] *Non enim ipsa vtitur. & alius querit ac comparat.*

43. IMPENDIT.] *Optimè hoc Muræus, etsi libri omnes, incendit. Nam comparat iram cum Auaritiâ, & hac parte postponit. quòd auarus querat saltem aliquid alteri, at Ira consumit & impendit.*

44. PAUCIS GRAT.] *Explico. apud paucos Ira sine malo & damno subsedit: quos occupauit, mercedem ab iis abtulit. Quomodo? & sequentibus deinde. serui fugâ aut morte amisi, vasa fracta, & eiusmodi plura.*

45. LUCTVM.] *Fugâ item aut morte filij.*

46. FORTUITIS.] *A deo aut casu immisis.*

47. MUTAT.] *In alienos homini mores transfereudo ita in meis repperi. at aly, vitiat, vel euitat, qui damniurat. ex quo acutè Gruerus, ciurat.*

48. VT TELA.] *Huius sententiæ plura, in De Const. sap. cap. 111.*

quem incuruat iniuria. Aut potentior te, aut imbecillior læsit. si imbecillior, parce illi: A
 VI. si potentior, tibi. Nullum est argumentum magnitudinis certius quam nihil posse, quo
 infligeris, accidere. ⁴⁹ Pars superior mundi & ordinatior, ac propinqua sideribus, nec in
 nubem cogitur, nec in tempestatem impellitur, nec versatur in turbinem: omni tumultu
 caret. inferiora fulminant. Eodem modo sublimis animus, quietus semper, & in statione
 tranquillâ collocatus, ⁵⁰ intra se premens quibus ira contrahitur, modestus & venerabilis
 est & compositus: quorum nihil inuenies in irato. Quis enim traditus dolori & furens,
 non primam reiecit verecundiam? quis impetu turbidus, & in aliquem ruens, non quicquid
 in se ⁵¹ verecundi habuit, abiecit? cui officiorum ⁵² numerus aut ordo constitit incitato?
 quis linguæ temperauit? quis vllam partem corporis tenuit? quis se regere potuit?
⁵³ In immensum proderit nobis illud Democriti salutare præceptum, quo monstratur
 tranquillitas, si ⁵⁴ neque priuatim, neque publicè multa, aut maiora viribus nostris egerimus.
 Nunquam tam feliciter in multa discurrenti negotia dies transit, vt non aut ex homine,
 aut ex re offensa nascatur, quæ animum in iras parat. Quemadmodum per
 frequentia vrbis loca properanti in multos incurfitandum est, & alicubi labi necesse est,
 alicubi retineri, alicubi ⁵⁵ respergi: ita in hoc vitæ actu dissipato & vago, multa impedimenta,
 multæ querelæ incidunt. Alius spem nostram fefellit, alius distulit, alius ⁵⁶ interceptit:
 non ex destinato proposita fluxerunt. ⁵⁷ nulli fortuna tam dedita est, vt multa tentanti
 vbiq; respondeat. sequitur ergo, vt is cui contra quam proposuerat, aliqua cesserunt,
 impatiens hominum rerumq; sit: ex leuissimis causis irascatur, nunc personæ, nunc negotio,
 nunc loco, nunc fortunæ, nunc sibi. Itaque vt quietus possit esse animus, non est iactandus,
 nec multarum, vt dixi, rerum actu fatigandus, nec magnarum, ⁵⁸ supraq; vires appetitarum.
 Facile est, leuia aptare ceruicibus, & in hanc aut in illam partem transferre sine lapsu:
 at quæ alienis in nos manibus imposita ægrè sustinemus, victi in proximos effundimus,
 & dum stamus sub sarcinâ, impares oneri vacillamus.

VII. Idem accidere in rebus ciuilibus ac domesticis, scias. negotia expedita & habilia sequuntur
⁵⁹ actorem: ingentia, & supra mensuram agentis, nec dant se facile, & si occupata sunt,
 premunt atque ⁶⁰ adducunt administrantem, teneriq; iam visa, cum ipso cadunt. Itaque fit,
 vt frequenter irrita sit eius voluntas, qui non quæ facilia sunt, aggreditur, sed vult
 facilia esse, quæ aggressus est. ⁶¹ Quotiens aliquid conaberis, te simul & ea quæ paras,
 quibusq; pararis, ipse metire. Faciet enim te asperum poenitentia operis infecti.

CAP. VI. 49. PARS SUPERIOR.] *Epist. LIX.* Talis est sapientis animus, qualis mundi status super Lunam. Semper illic serenum est. *Lucanus hac ipsa:*

Fulminibus propior terræ succenditur aër,
 Imaque telluris ventos tractusq; coruscos
 Flammarum accipiunt: nubes excedit Olympus.
 Lege Deum, minimas rerum discordia turbat,
 Pacem summa tenent.

50. INTRA SE.] *Continens & deuorans illa, siue vincens, quibus ira solet contrahi. Nihil turbidum extra se ostendens.*

51. VERECUNDI.] *Ergo bis idem dicit? nam suum membrum iam fuit de Verecundiâ abiectâ. Omnino legendum, verendi. Nam ecce tria posuit in tranquillo animo & pacato; Verecundum fecit, Venerabilem, Compositum. Ordine hæc ipsa exsequitur, & ostendit contrâ in Irato esse.*

52. NUMERVS.] *Non propriè à pluribus, sed à pluribus, modus, concinnitas.*

53. IN IMMENSVM.] *Libri alij, Quis se regere potuit immisum? Proderit. Id esset, iam præcipitem, iam in casum ex alto datum. Siue etiam, in cursu iam medio; ab aurigis equisve. Si tamen vulgata magis videt, tum cum Grutero fiat: Immensum prode-*

rit. At nequid ceterum, mihi inconnexa hæc videntur, & suspicior defectus est.

54. NEQUE PRIVATIM.] *Vide De Tranquill. cap. XI I.*

55. RESPERGI.] *Sordibus inquinari.*

56. INTERCEPTIT.] *Fraude in se transtulit. ipse se, speratâ nobis, potius est.*

57. NULLI FORTVNA.] *De Tranquill. cap. XIII.* Nam qui multa agit, sæpe fortunæ potestatem sui facit: quam tutissimum est rare experiri. D

58. SUPRAQUE VIRES.] *De Tranquill. cap. V.* Estimanda sunt deinde ipsa, quæ aggredimur, & vires nostræ cum rebus, quas tentaturi sumus, comparandæ. Debet enim semper plus esse virium in latore, quam in onere. Necessè est operantem onera, quæ ferente maiora sunt.

CAP. VII. 59. ACTOREM.] *Ita libri, etsi Romana editio auctorem. Sed illud asserit ipse noister, dum adiungit, supra mensuram agentis.*

60. ADDUCUNT.] *Contrahunt, incuruant.*

61. QUOTIENS ALIQ.] *Idem præceptum De Tranquill. cap. I V.* Inspicere debemus primum nosmetipsos, deinde quæ aggredimur negotia, deinde eos quorum causâ, aut cum quibus, agendum est.

A infecti. Hic interest, utrum quis feruidi sit ingenij, an frigidi, atque humilis. ⁶² generoso repulsa iram exprimet, ⁶³ languido inerti que tristitiam. Ergo actiones nostrae nec ⁶⁴ pravae sint, nec audaces, nec improbae. ⁶⁵ in vicinum spes exeat. nihil conemur, quod mox adepti quoque successisse ⁶⁶ miremur. Demus operam, ne accipiamus iniuriam, quam ferre nescimus. Cum placidissimo & facillimo, & minime ⁶⁷ anxio morosoque viuendum est. Sumuntur à conuersantibus mores: & ut quaedam ⁶⁸ in contactos corporis vitia transfiliunt, ita animus mala sua proximis tradit. Ebriosus conuictores in amorem vini traxit: impudicorum cœtus fortem quoque & ⁶⁹ silicem virum emolliit: auaritia in proximos virus suum transfudit. Eadem ex diuerso ratio virtutum est, ut omne quod ⁷⁰ secum habent, mitigent. nec tam valetudini profuit utilis regio & salubrius caelum; quam animis parum firmis, in turbâ meliorum versari. Quæ res quantum possit, intelliges, si videris feras quoque conuictu nostro mansuescere: nullique immani bestiae vim suam permanere, si hominis contubernium diu passa est. Retunditur omnis B asperitas, paulatimque inter placida dediscitur. Accedit huc, quod non tantum exemplo melior fit, qui cum quietis hominibus viuit: sed quod causas irascendi non inuenit, nec vitium suum exercet. Fugere itaque debet omnes, quos irritaturos iracundiam sciet. Qui sunt, inquis, isti? multi ex variis causis ⁷¹ idem facturi. Offendet te superbus contemptu, diues contumeliâ, petulans iniuriâ, liuidus malignitate, pugna contentione, ventosus & mendax vanitate. non feres à suspicioso timeri, à pertinace vinci, à delicato fastidiri. Elige simplices, faciles, moderatos, qui iram tuam nec euocent, & ferant. Magis adhuc proderunt submissi & humani, & dulces, non tamen vsque in adulationem. nam iracundos nimia assentatio offendit. Erat certè amicus noster, vir bonus, sed iræ paratioris, cui non magis erat tutum blandiri, quam maledicere. ⁷² Cælium oratorem fuisse iracundissimum constat. cum quo, ut aiunt, cœnabat in cubiculo ⁷³ lectæ patientiæ cliens: sed difficile erat illi in ⁷⁴ crapulam coniecto, rixam eius cum quo edebat, effugere. Optimum iudicauit quicquid dixisset sequi, & ⁷⁵ secundas agere. Non tulit Cælius assentientem, sed exclamauit: *Dic aliquid contra*, ⁷⁶ *ut duo simus*. Sed ille quoque, quod non irasceret iratus, citò sine aduersario desinit. Eligamus ergo vel hos potius, si conscij nobis iracundiæ sumus, qui ⁷⁷ vultum nostrum ac sermonem sequantur.

VIII.

62. GENEROSO.] *Qui feruido atque igneo ingenio.*

63. LANGVIDO.] *Qui frigido humilique.*

64. PRAVAE.] *Pincianus ita. sed libri melius, parua. Vult enim nec viles minutasque actiones nostras, nec alias nimis & audaces. Media sequamur.*

65. IN VICINVM.] *Ipsè interpres De Tranquill. cap. x. Propè posita, speique nostrae alludentia sequamur.*

66. MIREMVR.] *Quasi supra vota, aut fata nostra.*

D CAP. VIII. 67. ANXIO.] *Quidam obnixo nec male.*

68. IN CONTACTOS.] *Aliquot exemplaria, ad contactos. Virumis rectè. Vnaque contacta liuorem ducit ab vna.*

69. SILICEVM.] *Coniectura Pinciani est. etenim scripti: si liceat. id est, nisi peruertatur, si per molles liceat, virum. Nam Vir, impudico imponitur, qui in alterum sexum transit. Alioqui Siliceus vir, durus sit. ut poeta: scopulis durior Icarus. Casiodorus: Non credentium corda omnino lapidea sunt, & verè silicibus comparanda.*

70. SECVM HABENT.] *Apud se, quod adhaeret & conuersatur.*

71. IDEM FACTURI.] *Euocaturi iracundiam.*

72. CAELIVM.] *M. Caelium, ad quem Ciceronis epistola, & eius ad Ciceronem existant, dignissima qua*

cum illis (pendè dicam, ante illas) legantur.

73. LECTÆ PAT.] *Questiæ, edecumate.*

74. CRAPVLAM.] *Tenui, etsi non probati. In meo, & quibusdam aliis, in copulam coniecto, r. e. c. quo harebat, effugere. Nihil verius, non agitur de crapula, nec talis iste vir, sed natura ita iracundus, ut si cum altero iunctus copulatusque esset, id est si comitem paullo diutius adhaerentem haberet, necessum esset à sermone ad rixam venire.*

75. SECUNDAS AGERE.] *Meus, & res secundas. Vulgatum amplector, significatque, sermone quodam ad aequali, sequi, obsequi, praecuni ancillari. Sumptum ab histrionibus, in quibus primarum partium alij, alij secundarum. Atque isti submitunt, & parantur illos excellere: ideoque secundas agere, demittere, & blandiri. Plautus: Nunc secunda (an secundas) mihi facis. Etsi ibi Lambinus, ad succidant hostias refert: & secunda hostia mihi facis, id est sacrificas, interpretatur. Porro secundas agere, compendio intellegebant, partes. Horatius:*

-- aut mimum partes tractare secundas.

76. VT DVO SIMVS.] *Caelio dignum dictum. Vnus vir videbatur vterque, quia eiusdem sensus & sermonis. Tu igitur, inquit, oppone alibi aut dissenti, ut Caelius non videatur cum Caelio cenare.*

77. VULTVM.] *Eoisso lati, tristes, probantes, improbantes, qua nos ipsi.*

78. DE-

- tur. facient quidem nos delicatos, & in malam consuetudinem inducent, nihil contra A voluntatem audiendi: sed proderit, vitio suo interuallum & quietem dare. Difficilis quoque & indomita natura, blandientem feret: & nihil asperum tætrumque palpanti est. Quotiens disputatio longior & pugnacior erit, in primâ resistamus, antequam robur accipiat. Alie seipsam contentio: ⁷⁸ demissos altius tenet. Facilius est se à certamine abstinere, quàm abducere. IX. Studia quoque grauiora iracundis omittenda sunt, aut certè citra lassitudinem exercenda: & animus non inter plura versandus, sed tribus amcenis tradendus. Lectio illum carminum obleniat, & historia ⁷⁹ fabulis detineat: molliùs delicatiusque tractetur. ⁸⁰ Pythagoras perturbationes animi lyrâ componebat. quis autem ignorat, lituos & tubas concitamenta esse; sicut quosdam cantus blandimenta, quibus mens refouetur? Confusis oculis profunt virentia, & quibusdam coloribus infirma acies acquiescit, quorundam splendore præstringitur: sic mentes ægras studia læta pernucent. Forum, aduocationes, iudicia, fugere debemus, & omnia quæ exulcerant vitium: æquè cauere lassitudinem corporis. consumit enim, quicquid in nobis B mite placidumque est, & acria concitat. Ideo quibus stomachus suspectus est, processuri ad res agendas maioris negotij, bilem cibo temperant. quam maximè mouet fatigatio: siue quia calorem inedia compellit, & nocet sanguini, cursumque eius, venis ⁸¹ laborantibus, sistit: siue quia corpus attenuatum & infirmum ⁸² incumbit animo. certè ob eandem causam iracundiores sunt ⁸³ valetudine aut ætate fessi. Fames quoque & sitis, ex eisdem causis, vitanda est: exasperat enim & incendit animos. X. Vetus dictum est, ⁸⁴ *A lasso rixam queri*. æquè autem & ab ⁸⁵ esuriente, & à sitiente, & ab omni homine quem aliqua res ⁸⁶ vrit. Nam vt vlcera ad leuem tactum, deinde etiam ad suspicionem tactus conulescunt: ita animus affectus, minimis offenditur. adeo vt quosdam ⁸⁷ salutatio, epistola, oratio, & interrogatio in litem euocent. Nunquam sine querelâ egratantur. Optimum est itaque, ad primum mali sensum mederi sibi: tum verbis quoque suis minimum libertatis dare, & inhibere impetum. Facile est autem, affectus suos cum primùm oriuntur, deprehendere. morbum signa præcurrunt. Quemadmodum C tempestatis ac pluuia ante ipsas notæ veniunt: ita iræ, amoris, omniumque istarum procellarum animos vexantium, sunt quædam ⁸⁸ prænuntia. Qui ⁸⁹ comitiali vitio solent

⁷⁸. DEMISSOS ALTIUS.] *Alij libri, dimissos: sed meus, admissos. optimè. A cursu sumptum. Resiste, inquit, in primâ viâ aut carceribus: quod si te admisseris, & ad cursum dissertationis incitaueris, non disiungeris. Admittit equus dicitur, cui frenâ laxatus. Legem etiam, archus tenet.*

CAP. IX. ⁷⁹. FABVLIS.] *Fabula in historiâ? malim fabularis. Suetonius Tiberij, cap. LXX. Maximè curauit notitiam historiæ fabularis. μὲν δὲ λόγιαι.*

⁸⁰. PYTHAGORAS.] *Quod cum alij, tum Plutarchus de eo, in Commentariolo De virtute morali tradit. Imò inter præcepta eius erat, ὅδ' αὖτε χρῆσθαι κῆρος λύραν: cantibus ad lyrâ vi. Atque adeo cenabat τὴν τε ἀρετὴν, ἀρμυζήτων ἰλίαι, καὶ τὴν ὀργάνων, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἀσπασ, καὶ τὸν θεόν: & Virtutem esse Harmoniam, & Valetudinem, & omne Bonum, & ipsum Deum.*

⁸¹. LABORANTIBVS.] *Vide an non labentibus. Ita de Benef. III. cap. IX. Cadentes venas vino refecisse. & Epist. XCV. Vino fulcire venas cadentes. Quod totum ad hanc inediatam pertinet: in quâ venæ detument, & quasi subsidunt. Sic autem collapsæ, & velut clausæ, cursum sanguinis sistunt, vt hic ait. Sed ratio & origo à spiritibus: qui absumpti, & minus intendunt venas, & vehiculum sanguini non præbent. Hand dispar illud Suetony, de Augusto:*

malas labentes corrigi sibi præcepit. Labuntur verò sub mortem, vt & tempora. Seneca Tragicus: — lapsæ genæ Luceam reculant.

⁸². INCUMBIT ANIMO.] *Quasi onus eum premit. se non sustinet, in animum reclinat.*

⁸³. VALETUDINE AVT.] *De his causis dictum lib. II. cap. XIX.*

CAP. X. ⁸⁴. A LASSO.] *Plinius lib. XXII. cap. XXIV. Sic & in lassitudine proniores esse ad iracundiam, & in siti.*

⁸⁵. ESURIENTE.] *Plautus Amphitruone: Vetus adagium est, Fames & mora bilem in nasum conciant. Et muliercula in Theocrito, de marito suo iracundo: — ἐσθιαντὶ γὰρ ὑμῶν ἐπιτορῆς ἐστίν: — Esurienti haud obuius esto.*

⁸⁶. VRIT.] *Vbicumque inopia aut sollicitudo. Suprà dictum, repete.*

⁸⁷. SALVTATIO.] *Parum tempestiua, aut honorifica. Simile in sequentibus.*

⁸⁸. PRÆVNUNCIA.] *Aliàs prognostica etiam legitur: sed interpretamentum est.*

⁸⁹. COMICIALI.] *Morbo sacro, Herculeo, Maiore, Caduco, ἐσθιαντὶ. Appellat ipse Vitium comitale scitè, quia Comitia (prisca superstitione) vitabat. Serenus:*

Est etiam morbi species, cui nomen ab illo, Quod fieri nobis suffragia iusta recusat.

Alent corripī, iam aduentare valetudinem intelligunt, si calor⁹⁰ summa defertur, &⁹¹ incertum lumen, neruorumque trepidatio est, si memoria sublabitur, caputque versatur. Solitis itaque remediis⁹² incipientem casum occupant, & odore gustaque,⁹³ quicquid est quod alienat animos, repellitur: aut fomentis contra frigus rigoremque pugnatur: aut si parum medicina profecit, vitauerunt turbam, &⁹⁴ sine teste ceciderunt. Proderit morbum suum nosse, & vires eius antequam⁹⁵ spatientur, opprimere. Videamus quid sit, quod nos maximè concitet. Alium⁹⁶ verborum, alium⁹⁷ rerum contumeliæ mouent. Hic vult nobilitati suæ,⁹⁸ hic formæ suæ parci. ille⁹⁹ elegantissimus haberi cupit, ille doctissimus. hic¹⁰⁰ superbiæ impatiens est, hic contumaciæ. ille seruos non putat dignos quibus irascatur: hic¹⁰¹ intra domum sæuus est, foris mitis. ille rogari,¹⁰² inuidiam iudicat: hic, non rogari,¹⁰³ contumeliam. Non omnes ab eadem parte feriuntur.

Scire itaque oportet, quid in te imbecillum sit, vt id maximè protegas. Non expedit omnia videre, omnia audire. multæ nos iniuriæ transeant: ex quibus plerasque non accipit, qui nescit. Non vis esse iracundus? ne sis curiosus. Qui inquirit quid in se dictum sit, qui malignos sermones etiam si secretò habiti sint, eruit, se ipse inquietat. Quædam¹⁰⁴ interpretatio eò perducit, vt videantur iniuriæ. Itaque alia differenda sunt, alia deridenda, alia donanda. Circumscribenda multis modis ira est. pleraque in lusum iocumque vertantur. ¹⁰⁵ Socratem aiunt, colapho percussum nihil amplius dixisse, quàm *Molestum esse, quod nescirent homines quando cum galeâ prodire deberent.* Non quemadmodum facta sit iniuria refert, sed quemadmodum lata. Nec video quare difficilis sit moderatio, cum sciam tyrannorum quoque, tumida & fortunâ & licentiâ ingenia, familiarem sibi sæuitiam repressisse. Pisistratum certè, Atheniensium¹⁰⁶ tyrannum, memoriæ proditor, cum multa in crudelitatem eius¹⁰⁷ ebrius conuiuia dixisset, ¹⁰⁸ nec deessent qui vellent manus ei commodare, & alius hinc, alius illinc faces subderent, placido animo tulisse, & hoc irritantibus respondisse, *Non magis illi se succensere, quàm si quis¹⁰⁹ obligatis oculis in se incurrisset.* Magna pars querelas¹¹⁰ manu fecit, aut falsa suspicatio, aut leuia aggrauando. Sæpe ad nos ira venit, sæpius nos ad illam, quæ nunquam accersenda est: etiam cum incidit, reiiciatur. Nemo dicit sibi: *Hoc propter quod irascor, aut feci, aut fecisse potui.* Nemo animum facientis, sed ipsum æstimat factum. atqui ille intuentus est, an volue-

XI.

XII.

90. SUMMA DESER.] Summas corporis extremas partes, an & caput? Vtrumque enim solere, de Celse discas lib. 11. cap. vii. Optimum est à manibus pedibusque initium fieri: deinde à lateribus: pessimum inter hæc, à capite.

91. INCERTVM LVMEN.] Oculi tenebescunt, de quo alisque signis, & eorum causis, proprio libello Hippocrates, De morbo sacro.

92. INCIPIENTEM CASVM.] Probes, nisi libri abducant, quorum alij causam, alij (vt meus) curam. Rescerem, incipientem curâ occupant. Morbum cum incipere sentiunt, curâ præueniunt. quâ iam addit, de odore, gustu.

93. QVIDQVOD EST.] Hippocrates pituitam frigidam & crassam censet, illapsam in venas: quæ meatus claudit, sanguinem sistit, officia omnia turbat. Fernelius venenat aliquid spiritus miscet: nec male, siquis oculi aliquid & diuini, quod in morbis quibusdam & Hippocrates agnoscit.

94. SINE TESTE.] Ad vitandam infamiam.

95. SPATIENT VR.] Liberè se diffundant, & exserant.

96. VERBORVM.] Generosus.

97. RERVM.] Vtiliores.

98. HIC FORMAE.] Meus, fama.

99. ELEGANTISSIMVS.] Non ad formam (nam de eâ præcessit in vulgatis quidem) sed ad fidonadiam

& elegantiam morum habitusque refer.

100. SUPERBIÆ.] Aliene.

101. INTRA DOMVM.] Quasi apud Satyricum — Antiphates trepidi laris, ac Polyphemus.

102. INVIDIAM.] Quasi graue fortune suæ & inuidiosum, quemquam sibi supplicare.

103. CONTVMELIAM.] Quasi superbe contemnatur.

CAP. XI. 104. INTERPRETATIO.] Id est, scrutatio, ruminatio, pro suo sensu explicatio. Tacitus: Viso conspectoque Agricola, quærerent famam, pauci interpretarentur.

105. SOCRATEM AIUNT.] Imò id Diogeni Cynico Diogenes Laërtius adscribit: Εὐρίπαιτος, ἀπὸ τῶ νόου δὲ τῶν τῶνδε, Ἡράκλει, ἐστὶν, ὅσον με χροῖμα ἐδάθλα, τὸ μετὰ περιπέθελάς, περιπτατῶν: Pugno ab aliquo percussus, Iupiter, inquit, quàm me fugit cum galeâ inambulare?

106. TYRANNVM.] Nemine, at re optimam (in multis quidem) Principem.

107. EBRIVS CONVIVA.] Thrasippus quidam, ex amicis eius. Valerium vide, libro v. cap. i.

108. NEC DEESSENT.] Ipsi etiam filij duo, violatæ patris maiestati subuenire cupientes. Valerius.

109. OBLIGATIS OCVLIS.] Ad ebrietatem hoc referens, & excusans mentem vino sanctam & cecâ.

110. MANV FECIT.] Sponte, ipsi fabricati sunt, & sibi

voluerit, an ¹¹¹ inciderit: coactus sit, an deceptus: odium secutus sit, an ¹¹² præmium: A sibi morem gesserit, an ¹¹³ manum alteri commodauerit. Aliquid peccantis ætas facit, aliquid fortuna: ut ferre ac pati, aut ¹¹⁴ humanum, aut ¹¹⁵ humile sit. ¹¹⁶ Eo loco nos constituamus, quo ille est cui irascimur. nunc facit iracundos iniqua nostri æstimatio: & quæ facere vellemus, pati nolumus. Nemo se ¹¹⁷ differt. atqui maximum remedium iræ, ¹¹⁸ dilatio est: ut primus eius feruor relanguescat, & caligo quæ premit mentem, aut refidat, aut ¹¹⁹ minus densa sit. Quædam ex his quæ te præcipitem ferebant, hora, non tantum dies, molliet: quædam ex toto euanescent. ¹²⁰ Si in hoc erit ¹²¹ petita aduocatio, apparebit iam iudicium esse, non iram. Quicquid voles quale sit scire, ¹²² tempori trade. nihil diligenter ¹²³ in fluctu cernitur. Non potuit impetrare Plato à se tempus, cum seruo suo irasceretur, sed ponere illum statim tunicam, & præbere scapulas verberibus iussit, suâ manu ipse percussurus. Postquam intellexit irasci se, sicut sustulerat manum suspensam detinebat, & stabat percussuro similis. Interrogatus deinde ab amico, qui fortè interuenerat, quid ageret? *Exigo*, inquit, *pœnas ab homine iracundo*. velut stupens, gestum B illum scuituri deformem sapienti viro seruabat, oblitus iam serui: quia alium quem potiùs castigaret, inuenerat. Itaque abstulit sibi in suos potestatem, & ob peccatum quoddam commotior; *Tu*, inquit, ¹²⁴ *Speusippe seruulum istum verberibus obiurga: nam ego irascor*. ¹²⁵ Ob hoc non cecidit, propter quod alius cecidisset. Irascor, inquit: plus faciam quàm oportet: libentius faciam. non sit iste seruus in eius potestate, qui in suâ non est. Aliquis vult irato committi vltionem, cum Plato sibi ipse impetium abrogauerit? Nihil tibi liceat, dum irasceris. quare? quia vis omnia licere. Pugna tecum ipse. si iram vincere non potes, illa te incipit vincere. Si absconditur, si illi exitus non datur, signa eius XIII. obruamus: & illam, quantum fieri potest, occultam secretamque teneamus. Cum magnâ id nostrâ molestiâ fiet. Cupit enim exilire, & incendere oculos, & mutare faciem: sed si imminere illi extra nos licuit, supra nos est. In imo pectoris fecesliu recondatur, ¹²⁶ feraturque, non ferat: imò in contrarium omnia eius indicia flectamus. Vultus remitta- C

& sibi inuenerunt. Vide super hac phrasi, *Consol. ad Marc. cap. xix.*

CAP. XII. III. AN INCIDERIT.] *Casu, non voluntate & decreto fecerit.*

112. PRÆMIUM.] *Non ut te laderet, sed sibi bene faceret.*

113. MANVM ALTERI.] *Non à se, sed instinctu alieno laesit.*

114. HVMANVM.] *Si puer, mulier, miser, afflictus.*

115. HVMILE.] *Si vir, & æqualis, si superbus, prociac, contemptor, inimicus.*

116. EO LOCO.] *Ut videamus, an non ipsi tale peccaturi, & peccato, an sic succenseri vellemus.*

117. DIFFERT.] *Properat statim vltisci: nec inquit, nec cognoscit.*

118. DILATIO EST.] *Itaque Athenodorus Stoicus belle & opportunè Augusto, cum missionem ab eo peteret domum rediturus, atque ille monitum etiam aliquod & sapientiæ monumentum vltimum vellet: Ut, inquit, quoties irasceris, nihil dicere aut facere tentes, priusquam XXI. litteras tecum recitaueris. Intellexit & arripuit optimus Princeps, & simul manum Athenodoro iniiciens, Mihi verò tuâ præsentia, inquit, etiam est opus. Manedum. Exigua morula videatur, in tot is litteris: sed flamma vel maxima iracundia subsidet, & in se labetur, per illam.*

119. MINVS DENS.] *A sole rationis paulatim dispersa. Hac quoque similitudo in Plutarcho: Nemo, inquit, vindicat in seruum, quod decimo*

aut quinto die iamantè admiserit, neque tunc eum flagellat, quod pulmentum adusserit, mensam euerterit, segnius audierit. Atqui ea sunt, quibus admisisis tumultuamur, & placari non possumus. Enimuerò ut per nebulam corpora, sic res per iram apparent grandiores.

120. SI IN HOC.] *Ita ex Rudolphi Agricola sensu, Erasmus. At libri scripti, Si nihil erit. Retineam, sed sic legam & ordinem: Si nihil erit, petita aduocatio apparebit. Sensus, si non dies molliet, aut tollet: tamen morâ interpositâ, hoc facies lucri, ut indicare videatur, non impetu & irâ ferri.*

121. PETITA ADV.] *Mora & dilatio, ut iam sepe.*

122. TEMPORI TRADE.] *Quod omnia reuelat: ut suprâ lib. 11. cap. xxii.*

123. IN FLYCTV.] *In motu & transitu: sepe ita D Lucretius, Arnobius, alij.*

124. SPEUSIPPE.] *Imò Xenocrates, ut Diogenes tradidit. Εισελθόντος ποτὶ Ξενοκράτους, εἶπε μαστιγῶσαι τὸν παῖδα. αὐτὸν γὰρ μὴ δύνανθ', διὰ τὸ ἀργιδῆαι: Xenocrate aliquando intrante, Verbera, inquit, hunc puerum. Nam ego non possum, quia iratus sum. Sed & in Stobæo: Πλάτων ὀργίζουτος ποτὶ τὸν δικάστην, ἔσειε αὐτὸς Ξενοκράτους, λαβὼν, ἔφη, τοῦτον μαστιγῶσον. ἐγὼ γὰρ ὀργίζουμαι. Denique Plutarcho De lib. educ. & Valerius lib. 1111. item de Xenocrate: ut memorialis error in Senecâ videatur, ut sepe.*

125. OB HOC.] *Ob iram.*

CAP. XIII. 126. FERATURQUE.] *Nos eius compotes simus, non ipsa nostri.*

A mittatur, vox lenior sit, gradus lentior: paulatim cum exterioribus interiora formentur.
 127 In Socrate iræ signum erat, vocem submittere, loqui parcius. apparebat tunc illum sibi obstare. Deprehendebatur itaque à familiaribus & coarguebatur: nec erat illi exprobratio 128 latitantis iræ ingrata. Quid ni gauderet, quòd iram suam multi intelligerent, nemo sentiret? sensisset autem, nisi ius amicis obiurgandi se dedisset, sicut ipse sibi in amicos sumpserat. Quanto magis hoc nobis faciendum est: rogemus amicissimum quemque, vt tunc maximè aduersus nos libertate vtatur, cum minimè illam pati poterimus: nec assentiat iræ nostræ. Contra potens malum, & apud nos gratiosum, dum 129 conspiciamus, dum nostri sumus, 130 aduocemus. Qui vinum malè ferunt, & ebrietatis suæ temeritatem ac petulantiam metyunt, mandant suis, vt è conuiuio auferantur. Intemperantiam in morbo suam experti, parere sibi in aduersâ valetudine vetant. Optimum est, notis vitiis impedimenta prospicere, & ante omnia ita componere animum, vt & grauissimis rebus subitisque concussus iram aut non sentiat, aut B magnitudine inopinatè iniuriæ exortam in altum retrahat, nec dolorem suum profiteatur. Id fieri posse apparebit, si pauca ex ingenti turbâ excépla protulero: ex quibus vtrumque discere licet, quantum mali habeat ira, vbi hominum præpotentum potestate totâ vitur: quantum sibi imperare possit, vbi metu maiore compressa est. Cambysen regem nimis deditum vino, 131 Præxaspes vnus ex carissimis monebat, vt parcius biberet: Turpem esse dicens ebrietatem in rege, quem oculi omnium auresque sequerentur. Ad hoc ille: *Vt scias, inquit, quemadmodum nunquam* 132 *excidam tibi, approbabo iam, & oculos post vinum in officio esse, & manus.* Bibit deinde liberaliùs quàm alias, capacioribus scyphis: & iam grauis, & remulentus, obiurgatoris sui filium procedere vltra limen iubet, alleuataque super caput sinistra manu stare. Tunc intendit arcum, & ipsum cor adolescentis (id enim se petere dixerat) figit, recisoque pectore hærens in ipso corde spiculum ostendit: ac respiciens patrem, *An satis certam haberet manum?* interrogauit. At ille negauit *Apollinem potuisse certius dimittere.* Dij illum malè perdant, animo magis quàm condicione mancipium. Eius rei laudator fuit, cuius nimis erat spectatorem fuisse. Occasionem blanditiarum putauit, pectus filij in duas partes diductum, & cor sub vulnere palpitans. Controuersiam illi facere de gloriâ debuit, & reuocare 133 iactum, vt regi liberet in ipso patre certiorè manum ostendere. O Regem tuentum! ô dignum in quem omnium suorum arcus verterentur! Cum execrati fuerimus illum, conuiuia supplicii funeribusque soluentem, tamen sceleratis telum illud laudatum est, quàm mislum. 134 Videbimus quomodo se pater gerere debuerit, stans super cadauer filij sui, cademque illam, cuius & testis fuerat & causa: id de quo nunc agitur, patet, iram supprimit posse. Non maledixit regi, nullum emisit ne calamitosi quidem verbum, cum æquè cor suum, quàm filij, transfixum videret. Potest dici, merito 135 deuorasse verba. nam si quid tanquam iratus dixisset, nihil 136 tanquam pater facere potuisset. Potest, inquam, videri sapientiùs se in illo

D 127. IN SOCRATE.] *Plutarchus, De non irascendo: ò Σωκράτης ὁσάκις αἰδοῖτο κινουμένου τραγῶν ἄντι τοῦ ἄλλοις τῶν φίλων, ἀπὸ κίματος ὡς τῆς ἀπορίας ἀεὶ κεραι σιλλόμενος, ἐπεὶ ἰδοὺ τὴν φωνὴν καὶ διημιδία τῶ ἀποσώσῳ, καὶ τὸ βλέμμα κραιπνότερον παρῆναι: τὸ ῥίπτεν ἐπὶ θάτερα, καὶ πρὸς τὴν ἐναντίον ἀντιπροσίδου τῶ παθῆναι, διαφυλάττων ἐαυτὸν ἀπὸ τὰ καὶ ἀντιπτόν: Socrates quoties sentiebat se asperius moueri erga aliquem amicorum, huic fluctui quasi marinam crepidinem opponens, vocem submittebat, & vultu subridebat, & aspectu blandiore erat. atque ita vergendo in alia, & in contrarium affectui motum se torquendo, seipse sine lapsu seruabat, & inuictum.*

128. LATITANTIS.] *Atque laudantis. sed illud palam verum: nisi quis vellet, labantis.*

129. CONSPICIMVS.] *Nondum ab irâ cæcatis plare.*

130. ADOCEMVS.] *Aduocationem amicorum petamus. patronos & adstantes, qui obiurgent, teneant. Aduocare autem contra malum: vt 1. De Clem. Aduocare contra Cæsarem.*

CAP. XIV. 131. PRÆXASPES.] *De quo Herodotus, lib. III.*

132. EXCIDAM MIHI.] *Apud me maneam. φένας ἑμεσίδος, mente immotus, cum Homero.*

133. IACTVM.] *Puto iactum. tale enim in sagittâ: nec iaculi res fuit.*

134. VIDEBIMVS.] *Malim, Viderimus.*

135. DEVORASSE.] *Tertullianus de Resurr. carnis, cap. LIV. Quasi non bilem & dolorem dicamur deuorare, id est abscondere, ac tegere, & intra nosmetipsos continere.*

136. TANQVAM PATER.] *Id est, sepelire, iustè filio facere.*

illo casu gessisse, quàm cum de potandi modo præciperet: quem satius erat vinum A quàm sanguinem bibere, cuius manus poculis occupari ¹³⁷ pax erat. Accessit itaque ad numerum eorum, qui magnis cladibus ostenderunt, quanti constarent regum amicis

XV. bona consilia. Non dubito, quin Harpagus quoque ¹³⁸ tale aliquid regi suo Persarumque suaserit, quo offensus, ¹³⁹ liberos illi epulandos apposuit, & subinde quaesivit, *An placeret conditura?* Deinde ut fatis illum plenum malis suis vidit, afferri ¹⁴⁰ capita illorum iussit, & ¹⁴¹ *Quomodo esset acceptus*, interrogavit. Non desuerunt misero verba, non os concurrat: *Apud regem*, inquit, ¹⁴² *omnis cæna iucunda est*. Quid hac adulatione profecit? ne ¹⁴³ ad reliquias inuitaretur. Non veto patrem damnare regis sui factum, non veto quaerere dignam tam truci portento pœnam: sed hoc interim intelligo, posse etiam ex ingentibus malis nascentem iram abscondi, & ad verba contraria sibi cogi. Necessaria est ista doloris refrænatio, utique hoc fortitis vitæ genus, & ad regiam adhibitis mensam. Sic estur apud illos, sic bibitur, sic respondetur: funeribus suis arridendum est. An tanti sit vita, videbimus: alia ista quaestio est. Non consolabimur tam triste ¹⁴⁴ ergastulum, non adhortabimur ferre imperia carnificum, ostendemus in omni seruitute apertam libertati viam. Si æger animus, & ¹⁴⁵ suo vitio miser est, huic miseria ¹⁴⁶ finire seculum licet. Dicam & illi qui in regem incidit, sagittis pectora amicorum petentem, & illi cuius dominus liberorum visceribus patres saturat: *Quid gemis deinens*, quid expectas, ut te aut hostis aliquis per exitium gentis tuæ vindicet, aut rex à longinquo potens aduolet? Quocumque respexeris, ibi malorum finis est. ¹⁴⁷ Vides illum præcipitem locum? illac ¹⁴⁸ ad libertatem descenditur. Vides illud mare, vides illud flumen, illum puteum? libertas illic in imo fedet. Vides illam arborem, ¹⁴⁹ breuem, retorridam, ¹⁵⁰ infelicem? ¹⁵¹ pendet inde libertas. Vides iugulum tuum, guttur tuum, cor tuum? ¹⁵² effugia seruitutis sunt. Nimis mihi operosos exitus monstras, & multum animi ac roboris exigentes. *Quæris, quod sit ad libertatem iter?* qualibet in corpore tuo ¹⁵³ vena.

XVI. *Quamdiu quidem nihil tam intolerabile nobis videtur, ut nos expellat è vitâ, iram in quocumque erimus statu, remoueamus. Perniciosa est seruientibus. omnis enim indignatio in tormentum suum proficit, & imperia ¹⁵⁴ grauiora sentit, quò contumaciùs patitur. Sic ¹⁵⁵ laqueos fera dum iactat, astringit; sic aues viscum, dum trepidantes excutiunt, plumis omnibus illinunt. Nullum tam arctum est iugum, quod non minùs lædat ducentem, quàm repugnantem. Vnum est leuamentum malorum ingentium, pati,*

137. PAX ERAT.] *Sanctia autem & cadēs, si cessaret à potu.*

CAP. XV. 138. TALE ALIQUID.] *Minimè verò. sed causa huius sanctia fuit, quòd Harpagus iussu Cyrum Mandanes filium exponere in deserto mote. per alium id executus, alium successum habuit: vixitq. puer, & scintilla postea Aslyages, & pressa ira, sic in cenâ est vltus. Fuscè omnia Herodotus lib. 1.*

139. LIBEROS.] *Vnum tantum, XIII. annos natum. Tamen & statim postea, capita illorum nominat: quasi plures vellet.*

140. CAVITA.] *Et manus, & pedes, ex Herodoto.*

141. QUOMODO ESSET.] *Verba fuere, Nunquid agnosceret, cuius feræ carne pastus esset?*

142. OMNIS CÆNA.] *Herodotus extulit: Sibi, quidquid rex faceret, placere.*

143. AD RELIQUIAS.] *Ad liberos nempe reliquos, siquos habebat. Est simile illi supra, 11. cap. XXXI. de Pastore. Percerat alter filius, si carnifici conuiuia non placuisset.*

144. ERGASTVLVM.] *Aulicam carcerem. an & ipsos, qui in ergastulo, insellegit? Catenis ibi aureis, & vinculis purpureis detinentur.*

145. SVO VITIO.] *Non alieno. qui ipse se cruciat, non dominus aut tyrannus.*

146. FINIRE SECVLM.] *Sine aliâ vltione, aut desinatione. ipse percat, & cum eo mala.*

147. VIDES ILLVM.] *Similita, in diuinâ illâ Thebaide:*

Hic alta rupes arduo surgit iugo,
Spectatque longè spacia subiecti maris:
Vis hanc petamus? nudus hic pendet silex,
Hic scissa tellus faucibus ruptis hiat,
Vis hanc petamus? hic rapax torrens cadit,
Partesque lapsi montis exefas rotat:
In hunc ruamus.

Et plura, quæ alitissimi oris & pectoris poeta innotat: quem mihi nunquam legere est, sine impulsu & motu.

148. AD LIBERTATEM.] *Ad mortem, quæ fuit, & à malis liberat. Vide Manud. III. Diss. XXI.*

149. BREUEM.] *Modò ut hominem superet.*

150. INFELICEM.] *Sine fructu.*

151. PENDET INDE.] *Si se suspendis.*

152. EFFUGIA SERV.] *Si gladio illa petis.*

153. VENA.] *Vel leui scalpello aperta.*

CAP. XVI. 154. GRAUIORA.] *Hegeſippus lib. 11. Nihil tam exasperat feruorem vulneris, quàm ferendi impatientia.*

155. LAQVEOS FERA.] *Idem ille: Impensius in agrestibus feris arctissima vincula, si se excitent, imprimuntur: si quiescant, relaxantur.*

A & ¹⁵⁵ necessitatibus suis obsequi. Sed cum utilis sit feruentibus, affectuum suorum, & huius præcipuè rabidi atque effrænæ continentia, utilior est regibus. Perierunt omnia, ubi quantum suadet ira, fortuna permittit: nec diu potest, quæ multorum malo exercetur, potentia stare. Periclitantur enim, ubi eos qui separatim gemunt, ¹⁵⁶ communis metus iunxit. Plerosque itaque modò singuli maclauerunt, modò vniuersi, cum illos conferre in vnum iras publicus dolor coegisset. Atqui plerique sic iram, quasi in sine regium, exercuerunt. sicut Darius, qui primus, post ablatum Mago imperium, Persas & magnam partem Orientis obtinuit. Nam cum bellum Scythis indixisset, ¹⁵⁷ Orientem cingentibus, rogatus ab ¹⁵⁸ Oebazo nobili sene, ut ex tribus liberis vnum in solatium patri relinqueret, duorum operâ vteretur: plus quàm rogabatur pollicitus, omnes se illi dixit remissurum: & occisos in conspectu parentis abiecit, crudelis futurus, si omnes abduxisset. At quanto Xerxes facilior? qui Pythio, quinque filiorum patri, ¹⁵⁹ vnius XVII. vacationem petenti, quem velle, eligere permisit: deinde quem elegerat, in partes duas B distractum ab utroque viâ latere posuit, & hac victimâ lustrauit exercitum. Habuit itaque quem debuit exitum. victus, & late longèque fusus, ac stratum vbique ruinam suam cernens, medius inter suorum cadauera inessit. Hæc barbaris regibus feritas in irâ fuit: quos nulla eruditio, nullus litterarum cultus imbuerat: dabo tibi ex Aristotelis 162 sinu regem Alexandrum, qui Clitum carissimum sibi & vnâ educatû, inter epulas transfodit, & manu quidem suâ, parum adulantem, & pigrè ex Macedone ac libero in Persicam seruitutem transeuntem. Nam Lysimachum, æquè familiarem sibi, ¹⁶⁰ leoni obiecit. Nunquid ergo hic Lysimachus, felicitate quadam dentibus leonis elapsus, ob hoc cum ipse regnaret, mitior fuit? Nam ¹⁶¹ Telesphorum Rhodium amicum suum vndique decurtatum, cum aures illi nasumque abscidisset, in caueâ velut nouum animal aliquod & inusitatum diu pauit: cum oris detruncati mutilatiq; deformitas humanam faciem perdidisset. Accedebat fames & squalor & illuuiæ corporis, in stercore suo ¹⁶² destituti, callosis super hæc genibus manibusque, quas in vsum pedum angustiae loci cogebant. lateribus verò attritu exulceratis, non minùs scæda quàm terribilis erat forma eius visentibus: factusque pœnâ suâ monstrum, ¹⁶³ misericordiam quoque amiserat. tamen cum dissimillimus esset homini, qui illa patiebatur, dissimilior erat, qui faciebat.

Vtinam ista scœuitia intra peregrina mansisset exempla, nec in Romanos mores cum XVIII. aliis aduenticiis vitiiis, & suppliciorum irarumque barbaria transfisset! M. Mario, ¹⁶⁴ cui vica-

155. NECESSITATIBVS.] *Quod necessario faciendum sit, sponte & volentem facere, aut pati.*

156. COMMVNIS METVS.] *Noster de Clem. 1. cap. xxv. Leuis enim & priuata perniciæ non totas vires mouet: quod late furere cœpit, & omnes appetit, vndique configitur. Et plura ibi huic sententiæ.*

D 157. ORIENTEM CING.] *Ita ex descriptione veterum. Scythia à Thraciâ & supra Byzantium incipit: inde toto litore ad Tanaim vsq; flexu iterum ad Alanos montes, & Imaum, & vicina colunt, vsque ad Seras producti. Itaque verè cingunt magnam partem Orientis, id est Asia totius.*

158. OEBAZO.] *Libri ferè, Otobazo. & omnino est Oebazo. Nam Herodotus Oibæazor appellat. Eum de hac historiâ vide, lib. iv.*

CAP. XVII. 159. VNVS VACAT.] *Maximi natu. Vide eundem Herodotum in vii.*

160. LEONI OBIEC.] *De eâ re, 1. De Clem. cap. xxv.*

161. TELESPHORVM.] *Historiola hæc apud Plutarchum quoque, libello De exsilio.*

162. DESTITVTI.] *Propriè, positi & relicti.*

163. MISERICORDIAM.] *In cuius locum horror successerat.*

CAP. XVIII. 164. CUI VICATIM.] *Cicero 111. De offic. Ne noster quidem Marius Grati-dianus officio viri boni functus est tunc, cum Prætor esset, collegiumque Prætorum Tribuniplex adhibuissent, ut res nummaria de communi sententiâ constitueretur: conscripserunt communiter edictum, cum pœnâ & iudicio constitueruntque ut omnes simul in Rostra post meridiem descenderent. at Marius à subscillis in Rostra recta, idque quod communiter compositum fuerat, solus edixit. Et ea res ei magno honori fuit. omnibus vicis statux, ad eas thurs & cerei. quid multa? nemo vnquam multitudini fuit carior. Vocat hic suum: paullo ante, propinquum suum. quia scilicet Cicero ex cognatione Marij: & hic illius frater, ut Florus scripsit. Frater, opinor, adoptione: quod cognomen Grati-diani euincit, transisse à Grati-dius. Prætor iam fuerat, ut hic Cicero. & male igitur scribitur in Valerio, lib. ix. cap. 11. tunc cum interfec-tus: Quam portò crudeliter se in M. Mario Præto-re gessit? Imò Prætorio, vel ex Firmico, lib. 1. qui Prætorium virum dicit: eundemque Marium minorem: fratrem scilicet, non filium, ne erres.*

vicatim populus statuas postuerat, cui¹⁶⁵ thure & vino¹⁶⁶ Romanus populus supplicabat, A. L. Sylla¹⁶⁷ perfringi ciura, erui oculos, amputari manus iussit; & quasi totiens occideret, quotiens vulnerabat, paulatim & per singulos artus laceravit. Quis erat huius imperij minister? quis, nisi Catilina, iam in omne facinus manus exercens? hic illum¹⁶⁸ antebustum Q. Catuli carpebat, ¹⁶⁹ gravissimus mitissimi viri cineribus: supra quos vir mali exempli, popularis tamen, & ¹⁷⁰ non tam immerito quam nimis amatus, per stillicidia sanguinem dabat. Dignus erat Marius qui illa pateretur, Sylla qui iuberet, Catilina qui faceret: sed indigna Resp. quæ in corpus suum pariter ¹⁷¹ & hostium & ¹⁷² civium gladios reciperet. Quid antiqua persecutor? modo C. Caesar Sextum Papinium, cui pater erat ¹⁷³ consularis, ¹⁷⁴ Belienum Bassum quaestorem suum Procuratoris sui filium, alios Senatores & equites Romanos, vno die ¹⁷⁵ flagellis cecidit, torsit, ¹⁷⁶ non questionis, sed ¹⁷⁷ animi causâ. Deinde adeo impatiens fuit differendæ voluptatis, quam ¹⁷⁸ ingens crudelitas sine dilatione poscebat, ut ¹⁷⁹ in xysto maternorum hortorum, qui ¹⁸⁰ porticum à ripâ separat, inambulans, quosdam ex illis ¹⁸¹ cum matronis atque aliis Senatoribus ad lucernam decollaret. Quid instabat? quod periculum, aut priuatum, aut publicum vna nox minabatur? quantum fuit, lucem expectare? denique ne senatores populi Romani ¹⁸² soleatus occideret. Quam superbæ fuerit crudelitatis, ad

XIX.

fcm

165. THURE ET VINO.] *E Cicerone vidisti & solenne ita supplicare (proprio verbo) apud minores Deos, aut heros. Apud Plautum, lar familiaris loquitur: — ea mihi cotidie*

Aut thure aut vino, aut aliqui semper supplicat. Sallustij fragmentum, de Metello: Tum venienti thure, quasi Deo, supplicabatur. In tabulâ Narbonensi: AD SUPPLICANDVM. NUMINI. EIVS (Augusti) THVS. ET. VINVM. DE. SVO. EA. DIE. PRÆSTENT.

166. ROMANVS POP.] *Alij scripti turbant. meus: R. N. P. An non est, Romanus noster populus? credo.*

167. PERFRINGI.] *Valerius: Singulas corporis partes confringeret. Orosius: Effossis oculis, membrisque minutatim defectis, vel etiam fractis. Q. Cicero, De Petitione Consul. Firmicus, & alij. Flovus hic mutilus est, in tempore à nobis sanandus.*

168. ANTE BVSTVM. *Trans Tiberim.*

169. GRAVISSIMVS.] *Vocem meam addit, gravissimus huor. Fuitne, gravissimus liquor: vel potius, gravissimo liquore: Et allusum ad liquorem & vinum Respersum, quo sepulcra solent spargere. Posit & in ovina c. grato scilicet liquore. Sanè adiungit vox de stillicidiis, quod ad liquorem hunc facit.*

170. NON TAM IMMERITO.] *Nihil ambigendum, pulchrè, & pro re dictum. Cum causâ amatam, sed sine modo, significat.*

171. ET HOSTIVM.] *Quos illi sic appellabant & habebant, nempe Marianorum.*

172. CIVIVM.] *Mureti coniectura, quam pro a libro sperno, qui vindicum. Isti dicebant (Sullam) se vindicare & asserere oppressam Rem. in libertatem.*

173. CONSULARIS.] *Sub Tiberio Consul legitur, anno ante eius mortem.*

174. BELIENVM.] *Vix est Romani nemini facies. libri scripti, Bethicnum, Bethenum, Bidienû.*

175. FLAGELLIS.] *Servilem in modum. nam libri virgus.*

176. NON QVÆSTIONIS.] *Innoxij enim, nec erat, quod inquireret.*

177. ANIMI CAVSSA.] *In voluptatem suam, per remissionem & ludum.*

178. INGENS CRVDELIT.] *Haud dissimulat quod Craterus suggerit, iniquis crudelitas. Mito tamen est: quam ingentem crudelitatis eius sine dilata-tueri, imò tenere, possis. Voluptatem ingentem eius crudelitatis, quam iam animo deformat, captivus erat.*

179. IN XYSTO.] *Esti libri quidem, et in errore voce, utubant: nihil ego, nec audio cruditum virum, qui in cryptâ legit. Xysti passim in villis & hortis. Suetonius de Augusto: Prætoria sua, non tam statuarum tabularumque ornatu, quam Xystis & nemoribus excoluit. Quid autem Xystus, clarè satis Varronis lib. v. cap. xi. & lib. vi. cap. x.*

180. PORTICVM A RIPA.] *Quam porticum nam & ipse Xystus, Porticus certis generis erat. Vellem legi, qua porticum, id esset, eâ parte quâ Porticum (aliâ aliquam, tunc notam) separat interpositum Xystus à ripâ: quâ illâ Tiberis, nisi fallor. Certè in urbe, vel ad urbem, isti horti. Placuit olim, Euripo: nec absurdè, quia & aqua & stagna variè hortos secabant, sed nunc mallem eo sensu, Euripi separant, nam & libri plures separant numero plurimum habent. Le-gerem, inquam: quâ porticum Euripi separant: & omnino sedeat (nam & ita epist. lv. Platanona medio riuo, Euripi modo, dividi:) nisi Colonien-sis prisca editio in se vocet atque intendat, quæ porticum Agrippæ præfert. Quicquid autem in vicino Porticus Agrippæ aliquâ de quâ & Horatius lib. i. ep. vi.*

Porticus Agrippæ, & via te conspexerit Appi. Itaque tum esset, Xystum hunc separare & dividere Porticum Agrippæ ab hortis.

181. CVM MATRONIS.] *Vtne ipsas vna decollaverit? non præmisit de illis: & verò magis exprimeret, ac dilaret. Ser. sus potior, quod ipse ibi cum matronis & aliis Senatoribus (aliis, non occidendis) spectatur fuerit: cum iis inquam, cum quibus in canâ fuerat, ut ex diei tempore apparet. Itaque transposita verba videantur: quosdam ex illis, inambulans cum m. a.*

182. SOLEATVS.] *Ut à conuivio recens. Vibius Rufus lib. ix. Contr. 11. simile in Flaminio accusate Prator ad occidendum hominem soleas poposcit. Nempe ut è conuiviali lecto surgens, eas sa-meret.*

CAP.

A rem pertinet scire. quanquam aberrare aliò possumus videri, & in deuium exire: sed hoc ipsum pars erit iræ, super solita sæuentis. Ceciderat flagellis senatores: ipse effecit, vt dici posset, solet fieri. torserat per omnia, quæ in rerum naturâ tristissima sunt, fiducialis, ¹⁸³ tabularibus, eculeo, ¹⁸⁴ igne, ¹⁸⁵ vultu suo. Et hoc loco respondebitur, magnam rem: si tres senatores, quasi nequam mâcipia, ¹⁸⁶ inter verbera & flammam diuisit, homo qui ¹⁸⁷ de toto senatu trucidando cogitabat: qui optabat, vt populus Romanus vnâ ceruicem haberet, vt scelera sua tot locis ac temporibus diducta, in ¹⁸⁸ vnum ictum & vnum diem coheret. Quid tam inauditum, quam nocturnum supplicium? cum latrocinium tenebris abscondi soleat, animaduersiones, quò notiores sunt, plus ad exemplum emendationemque proficiunt. Et hoc loco respondebitur mihi: Quod tantopere admiraris, isti beluæ quotidianum est; ¹⁸⁹ ad hoc viuit, ad hoc vigilat, ¹⁹⁰ ad hoc lucubrat. Nemo certè inuenietur alius, qui imperauerit his, in quos animaduerti iubebat, ¹⁹¹ os insertâ spongiâ includi, ne vocis emittendæ haberent facultatem. Cui vnquam morituro non est relictum, quâ gemeret? timuit, ne quam liberiorem vocem extremus dolor mitteret: ne quid, quod noller, audiret. sciebat autem innumerabilia esse, quæ obicere illi nemo, ¹⁹² nisi periturus, auderet. Cùm spongiæ non inuenirentur, scindi vestimenta miserorum, & in os farciri pannos imperauit. Quæ ista sæuitia est? liceat vltimum spiritum ¹⁹³ trahere: da exituræ animæ locum: liceat illam ¹⁹⁴ non per vulnus emittere. Adiciere his longum est, ¹⁹⁵ quot patres quoque occisorum eadem nocte, dimissis per domos centurionibus, confecit: id est, homo misericors luctu liberauit. Non enim Caij sæuitiam, sed iræ malum propositum est scribere: quæ non tantum viritum furit, sed gentes totas lancinat, sed vrbes, sed flumina, & tuta ab omni sensu doloris conuerberat. Sicut ¹⁹⁶ rex Persarum, totius populi nares recidit ¹⁹⁷ in

XX.

CAP. XIX. 183. TABVLARIBVS.] *Omnia vultu lectio: nisi quòd vnus Pinciani, tribularibus. Prius si tenemus, explicari potest, Tabulas adnotas inter tormenta fuisse: quibus adstrictis artibusq. homo comprimeretur, & parè elideretur. Quidni tale in extenuando, præter naturam, sicut Eculei, in extendendo? Enimvero in Festo lego, Clitellas, tormenti genus sic appellatum. quod quid aliud suspicer quam etiam modum tabularum, velut clitellas asino impositas, & compressas? Si Tribularia eligis: à Tribulis prompta ratio est, quæ sunt (ait Varro) è tabulâ lapidibus aut ferro asperatâ. Et talis ferè Arca ferata illa, in quam Regulus coniectus. At Muretus tamen Talaribus fidenter hic edidit, nec verbo firmavit vel explicauit. Placuit H. Stephano, & ωδωσπάεας Synclis interpretatur. Ego (si vera hæc scriptio) caperem Talaria magis flagella, siue Græcorum ἀσπίδα, quibus ad sanguinem & necem homines verberarent. Sed vix inductor, Seneca hoc verbum esse.*

184. IGNE.] *Quem variè admouebant teneriori cuique parit: etiam, nono more, obsecris Domitianus.*

185. VVLTV SVO.] *Bellè. quasi sanus ac minax ille vultus, inter tormenta, & quidem maxima, esset. Simile, De Ereuit. vit. cap. xviii. Saxa, ferrum, ignem, Caium exceptum.*

186. INTER VERB.] *Scruile vtrumque hoc dicit, Romano ritu, quia liberi nec flagris, nec tormentis temere subiciebantur: quanto minus Senatores? Diuisit autem illos inter verbera & flammam: id est, modò & alterius flagellauit, modò igne torfit. Ad spectum etiam ad Gladiatores, Bestiarios, & hæc arena mancipia: quæ verberibus & flammis in necè agebantur.*

187. DE TOTO SENATV.] *Hæc & sequentia in Suetonio legi, Caligula cap. xxxiv. & xliv.*

188. VNUM ICTVM.] *Tacitus Agricola: Illud tempus, quo Domitianus, non iam per interualla ac spiramenta temporum, sed continuo, & velut vno ictu, temp. exhaustit.*

189. AD HOC VIVIT.] *Ergone tunc viuis, cum hæc scripsit? dicas cerè. Et potuit scripsisse, sed non edidisse: imò arctè pressisse, vt status illorum temporum erat.*

190. AD HOC LUCUBRAT.] *Hæc tres voces perperam omissa aliis. Sunt in veteribus libris. & plus est quam vigilare. Nam significat, cum cura & studio vigilare.*

191. OS INSERTA SP.] *Aut linguam ipsam excari. vt in quodam equite Romano, quem obiectum feris, cum se innocentem proclamasset, reduxit: abscissaque linguâ, rursus induxit.*

192. NISI PERITVRVS.] *Apud Philotas apud Curtium, lib. vi. Nemo parcat morituro, nec cuiquam moriturus.*

193. TRAHERE.] *Nullus vigor in hoc verbo. An tradere? efflatum deponere, & reddere Naturæ suum spiritum.*

194. NON PER VVLNVS.] *Quod ceruix incisa facit. Per os enim emitti spiritum, communis lex est: atque idèd emissio, solet manibus claudi.*

CAP. XX. 195. QVOT PATRES.] *Ne sic ageamus: veriùs, quòd patres.*

196. REX PERSARVM.] *Non hoc Herodotus, quòd sciam, sed & Diodorus Siculus Aethiopum regi adscribit Altisani: idèd, à diuersâ valde causâ. Benignitas enim & misertio fuit. Narrat lib. i. regem dictum venisse Aegyptum, vicisse, subiecisse. Initio autem regni multa lacrociniâ, vt sit, fuisse: atque hunc operam dedisse, vt paulatim caperet: & iam captis, graue iudicasse omnes interficere, cum grandi numero*

197 in Syria: inde 198 Rhinocolura loci nomen est. Pepercisse illum iudicas, quod non tota capita præcidit? nouo genere pœnæ delectatus est. Tale aliquid passî forent Æthiopes, qui ob longissimum vitæ spatium 199 Macrobij appellatur. in hos enim, quia non 200 supinis manibus exceperant seruitutem, 201 missi que legatis 202 libera responsa dederant, quæ contumeliosa reges vocant, Cambyses fremebat: & non prouisis commeatibus, non exploratis itineribus, per inuia, per arentia trahebat omnem bello vtilem turbam: cui 203 intra primum iter decerant necessaria, nec quicquam subministrabat sterilis & inculca humanoque ignota vestigio regio. Sustinebant famem primò tenerissima frondium, & cacumina arborum, tum coria igne mollita, & quicquid necessitas cibum fecerat: postquam inter harenas radices quoque & herbæ defecerant, apparuit que inops etiam animalium solitudo, decimum quemque fortiti, alimentum habuerunt fame satius. Agebat adhuc ira regem præcipitem, cum partem exercitus amisisset, partem comedisset: donec timuit, ne & ipse vocaretur ad fortem. tum demum signum receptui dedit. Seruabantur interim illi generosæ aues, & instrumenta epularum camelis vehabantur: cum fortirentur milites eius, quis 204 malè periret, quis 205 peius viveret. Hic iratus fuit genti, & ignotæ, & immeritæ, sensuræ tamen: Cyrus flumini. Nam cum Babylonem oppugnaturus 206 festinaret ad bellum, cuius maxima momenta in occasionibus sunt, 207 Gynden latè fusum amnem vado transire tentauit: quod vix tutum est etiam cum sensit æstatem, & ad minimum deductus est. Ibi vnus 208 ex his equis, qui trahere regium currum albi solebant, abreptus, vehementer commouit regem. iuravit itaque amnem illum 209 regiis equis meatum auferentem, eò se redacturum, vt transiri calcari que etiam à feminis posset. Huc deinde omnem transtulit belli apparatus, & tamdiu assedit operi, donec C. & LXXX. 210 cuniculis diuisum alueum in CCC. & LX. riuos dispergeret, & siccum relinqueret in diuersum fluentibus aquis. Perit itaque &

essent, iniustum item impunes dimittere. Ita ergo mediam viam legisse, & resectis naribus, quod nobiles essent, in deserto Aegypti sinibus colere iussisse, vrbe ibi structâ, cui à re & facie nomen esset.

197. IN SYRIA.] Omnino, nec Diodorus dicit (improvidè quibusdam traditum) in Aegypto esse, sed diserte in confinio Aegypti Syriæque. Res sic habet: & Strabo eam locat haud procul liore, iuxta Raphiam & Gazam.

198. RHINOCOLURA.] Græci πῖνα nasum dicunt, ῥόδιον: curtatum.

199. MACROBIJ.] Essent Latini, Longæui. Habitant Africam ad Australe mare: vt Herodotus.

200. SUPINIS MAN.] Prouerby vice, de animo & affectu libenti, à gestu eorum, qui munera, aurum, aut res caras suscipiunt, manibus sic prolatis.

201. MISSISQUE LEGAT.] Quos ipse Cambyses miserat ex Ichthyophagi, generos Aethiopice lingua.

202. LIBERA RESP.] Compendio hæc: Venisse eos, non vt legatos, sed exploratores: & ab homine iniusto missos, vt qui aliena cuperet, & captaret. Vos autem ei (addidit Rex) hunc arcum vicissim date cum hoc meo consilio. Quando Persæ hunc talem arcum trahere & inflectere poterunt, tum cum multo maximis copiis aduersus Macrobios veniunto. Interea, diis gratias agat, quod Æthiopibus mentem non det aliena inuadendi. Herodotus lib. III.

203. INTRA PRIMVM ITER.] Herodotus, intra quintam itineris partem.

204. MALE PERIRET.] Qui ederetur.

205. PEIUS VIVERET.] Qui ederet.

CAP. XXI. 206. FESTINARET.] E Perside mouens.

207. GYNDEN.] Quem Herodotus in Marienis montibus oriri facit: Ammianus in Media ponit. Ambigitur quis sit, nec Ptolemeus locauit. quod mirum, cum Orolius secundæ magnitudinis post Eufratem faciat. Tacito quoque Gindes nominatur, sed qui Dahas Ariosque determinat, XI. Annalium: igitur diuersus ab isto. De hoc nostro Tibullus certo, ad Messallam:

— aut rapidus Cyri dementia Gyndes. Nam & Cyri insaniam in eo taxat. Probabile, minus in famâ aut notitiâ fuisse postea: quia Cyrus nempe sic debilitauit & exhaussit.

208. EX EQVIS.] Sacros eos appellat Herodotus, & vulgò sic dicebantur.

209. REGIIS EQVIS MEATVM.] Mutare licebat, & fortean oportebat. Nam est à solâ comelutâ Pinciani. Scripti & editi antiquitus, alij regis commeatus auferentem; alij, vt meus, regis commeatum. Vera scriptura: regi commeatum. id est, auferentem Regi commeandi facultatem. Nam id hic Commeatus. Tacitus, de Lordinio: Sed copiâ negotiatorum, & commeatu, maximè celebre. Ita commeatu via publicæ, in legum libris: & sapius.

210. GYNICVLIS.] Hærent hic Critici, & Erasmus canaliculis legi vellet: quidam libri curticulis habent. At quid promptius veriusque, quàm funiculis, ex Herodoto? Diuisit, inquit, copias in duas partes. Καὶ κατέρισε ὁμοῦ τῶν ἐκαστῶν ἰσχυρὰς ἑξήκοντα καὶ ἑπτὰ χίλια, καὶ ἑπτὰ χίλια ἑκατὸν τὸ γέλοιος τοῦ γινδίου τετραμύνας ἄλλα ἑξήκοντα. Et signauit ad funiculos extēfos fossas centum octoginta, ad vtrumque labrum fluminis, quaquauerlus. Mens eadem Seneca, diuisum funiculis alueum: & ad ea signauit bis totidem riuos subductum.

A tempus, magna²¹¹ in vanis rebus iactura, & militum ardor, quem inutilis labor fregit, & occasio aggrediendi imparatos, dum ille bellum indictum hosti cum flumine gerit.

Hic furor (quid enim aliud voces?) Romanos quoque contigit. C. enim Cæsar villam²¹² in Herculansenfi pulcherrimam, quia mater sua aliquando in illâ²¹³ custodita erat, diruit, fecitque eius per hoc notabilem fortunam. stantem enim prænaugabamus: nunc causa diruta quaritur. Et tam hæc cogitanda sunt exempla, quæ vites, quàm illa è contrario, quæ sequaris, moderata, lenia: quibus nec ad irascendum causa defuit, nec ad vltiscendum potestas. Quid enim facilius fuit Antigono, quàm duos manipulares duci iubere,²¹⁴ qui incumbentes regio tabernaculo faciebant, quod homines & periculofissimè & libentissimè faciunt,²¹⁵ de rege suo malè existimant? Audierat omnia Antigonus, utpote cum inter dicentes & audientem²¹⁶ palla interflect: quam ille leuiter commouit, &²¹⁷ Longius, inquit, *discedite, ne vos rex audiat*. Idem quadam nocte, cum quosdam ex militibus suis exaudisset, omnia mala imprecantes regi, qui ipsos in illud iter & inextricabile lutum²¹⁸ deduxisset, accessit ad eos qui maxime laborabant: & cum ignorantes à quo adiuuantur, explicuisset: *Nunc, inquit, maledicite Antigono, cuius vitio in has miseras incidistis: ei autem bene optate, qui vos ex hac voragine eduxit*. Idem tam miti animo hostium suorum maledicta, quàm ciuium tulit. Itaque cum in paruulo quodam castello Græci obsiderentur, & fiducia loci contemnentes hostem multa in deformitatem Antigoni iocarentur, & nunc staturam humilem, nunc collisum nasum deriderent: *Gaudeo, inquit, & aliquid boni spero: si in castris meis²¹⁹ Silenum habeo*. Cum hos dicaces fame domuisset,²²⁰ captis sic vltus est, ut eos qui militiae viles erant, in cohortes describeret, ceteros præconi subiiceret: id quoque se negauit facturum fuisse, nisi expeditur his²²¹ dominum habere, qui tam malam haberent linguam.²²² Huius nepos fuit Alexander, qui lanceam in conuiuas suos torquebat, qui ex duobus amicis quos paulo antè retuli,²²³ alterum feræ obiecit,²²⁴ alterum sibi. Ex his duobus tamen, qui leoni obiectus est, vixit. Non habuit hoc auitum ille vitium, ne paternum quidem. x xiii.

C nam si qua alia in Philippo virtus, fuit & contumeliarum patientia, ingens instrumentum ad tutelam regni. Demochares ad illum, Parthesiastes ob nimiam & procacem linguam appellatus, inter alios Atheniensium legatos venerat: auditâ benignè legatione, Phi-

211. IN VANIS.] Libri plerique omnes, in magnis. quod interpretetur aliquis, magnam iacturam, & quidem in magnis rebus. Nam ubi tale aliquid moliris, temporis præcipue ducenda ratio. Diuersa sententia in vulgatis: nempe perdidisse cum tempus in re inutili nec magnâ. Nam fluuiû diducere, non magnum sane, præsertim sine alio, quàm vltionis fatue, fructum.

CAP. XXII. 212. IN HERCVLANENSI.] Facundissimâ & pulcherrimâ Campania ora. Nam Herculanium sine Heracleâ ibi opidum, incendio Vesuu montis, sub Tito, postea penitus obrutum sine haustum, populo in theatro sedente. Dio Cassius.

213. CVSTODITA.] Sub Tiberio. cum fraudibus Sciani perit. Tacitum vide.

214. QVI INCVMBENTES.] Imò verò excubantes, cum Pinciano.

215. DE REGE.] Libri alij, Qui de rege. & addendum videtur, aut certè in sine legendum, existimantes.

216. PALLA INTER.] Ita vnus Pinciani liber, & certè etiam meus: alij palam, vel paullum. Ex quo ego olim, aulaum interflect. Nam in fragmento Polybii apud Suidam: ἀκούων ταῦτα πάντα δια τῆς ἀυλαίας ὁ βασιλεὺς, ἐλέα: Audiens hæc omnia per aulaum rex, risit. Et res ita fuit, sed vox etiam Palæ videndum, an non valeat in hunc sensum. Certè in optimis Glossis est, Palla, ἰάτρα, ἰεῖος, ἰερα-

ἰεραία: mitra, peplum, velum siue aulaum.

217. LONGIVS, INQVIT.] Plutarchus de hac re: ἀπαυαίειεν, οὐ πόρρωτι ποίησαν ἀδύκρον ἀξίως ἐπίτη ἡμῶν; Papæ, an non longius hinc abeuntes nobis maledicetis?

218. DEDVXISSET.] Meus, dedisset.

219. SILENUM.] Bacchi comitem Deum. Seniores autem Satyros, Silenos dici, Pausanias tradit. Alulsum ad fedritatem Satyrorum.

220. CAPTIS SIC.] Meus liber, captis sicut mox est suggestum est regi ut eos.

221. DOMINVM HABERE.] Plutarchus paullo aliter: Posthac se apud dominos eorum conquesturum, si pergerent maledicere.

222. HVIVS NEPOS.] Vah, quàm aliud agis Seneca! Nam iste Antigonus, de quo hæc & pluscula Plutarchus, inter successores Alexandri fuit, Demetrii pater. Nihil certius. Quis etiam alius Antigonus, auus Alexandri? nusquam leges: & consensu Amyntam Philippi patrem faciunt. Demiror, qui hæcenus in Senecam, de re tam illustri & cognobili non monuisse. Sed ex his & talibus liqueat, Senecam in rebus & sensibus deditum, sapiculè in historiâ aut nominibus sublabi.

223. ALTERVM FERÆ.] Lyfimachum.

224. ALTERVM SIBI.] Clytum, quem suâ manu occidit.

Philippus, *Dicite, inquit, mihi, facere quid possim, quod sit Atheniensibus gratum?* Excepit Demochares: *Te, inquit, suspendere.* Indignatio circumstantium ad tam inhumanum responsum exorta est: quos Philippus conticescere iussit, & Therpsitam illum saluum incolumemque dimittere. *At vos, inquit, ceteri legati nunciate Atheniensibus, multò superbiores esse, qui ista dicunt, quam qui impune dicta audiunt.* Multa & diuus Augustus digna memoriâ tecit, dixitque: quibus appareat illi iram non imperasse. ²²⁵ Timagenes historiarum scriptor, quædam in ipsum, quædam in uxorem eius, & in totam domum dixerat, nec perdidit dicta. magis enim circumfertur, & in ore hominum est, temeraria urbanitas. Sæpe illum Cæsar monuit, ut moderatiùs linguâ vteretur: perseveranti, ²²⁶ domo suâ interdixit. Postea Timagenes in contubernio Pollionis Asinij consenuit, ²²⁷ ac totâ ciuitate dilectus est. nullum illi limen præclusa Cæsarum domus abstulit. Historias postea quas scripserat, recitauit, & combussit, & libros acta Cæsarum Augusti continentes in ignem posuit. inimicitias gessit cum Cæfare. Nemo amicitiam eius extimuit, nemo ²²⁸ quasi fulguritum refugit: fuit qui præberet tam altè cadenti ²²⁹ sinum. Tulit hoc B ut dixi, Cæsar patienter, ne eo quidem motus, quòd laudibus suis, rebusque gestis ²³⁰ manus attulerat. Nunquã cum hospite inimici sui questus est: hoc duntaxat Pollioni Asinio dixit, ²³¹ *Ἐπιτοροφείς.* Paranti demùm excusatione, obstitit. *Fruere, inquit, mi Pollio, frueri.* Et cum Pollio diceret: *Si iubes Cæsar, statim illi domo meâ interdico.* Hoc me, inquit, putas facturum, cum ego vos in gratiam reduxerim? Fuerat enim aliquando Timageni Pollio iratus: nec ullam aliam habuerat causam definendi, quàm quòd ²³² Cæsar cæperat.

XXIV. Dicat itaque quisque sibi, quoties laceffitur: Nunquid potentior sum Philippo? illi tamen impunè maledictum est. Nunquid in domo meâ plus possum, quàm toto orbe terrarum diuus Augustus potuit? ille tamen contentus fuit, à conuiciatore suo secedere. Quid est quare ego serui mei ²³³ hilarius responsum, & contumaciorem vultum, & non peruenientem vsque ad me murmurationem, flagellis & compedibus expiem? quis sum, cuius aures lædi nefas sit? Ignouerunt multi hostibus: ego non ignoscam pigris, negligentibus, garrulis? Puerum ætas excuset, feminam sexus, extraneum ²³⁴ libertas, domesticum familiaritas. ²³⁵ Nunc primùm offendit? cogitemus quamdiu placuerit. sæpè & aliàs

CAP. XXIII. 225. TIMAGENES.] *Quem Plinius in Indice suo citat, inter eos ex quibus Geographica hausit. Sed & Ammianus li. xv. Timagenes & diligentia Græcus, & linguâ: atq; ostendit Gallias etiam descripsisse. In Suida est: Timagenes historicus, Penplum totius maris scripsit in quinque voluminibus. Fuit & alius Timagenes Aegyptius, qui Roma sub idem hoc tempus docuit, sed ob libertatem scholâ excidit. Vide, si lubet, & super eo Suidam: sed cum Historiarum scriptorem nollet appelleret, credo alterum illum esse. Nominat iterum, Epist. xci. cum elogio, Felicitatis vrbs inimicus.*

226. DOMO SUA.] *Tacitus lib. vi. Morem fuisse maioribus, quoties dirimerent amicitias, interdiceret domo, eumque finem gratiæ ponere. Plura ego, ad eundem scriptorem lib. ii. De ipso autem Timagene nostro, Plutarchus libro, De Adulatoris & Amici discrimine: Timagenem amicitia Cæsarum excidisse, non quòd liberam vocem apud ipsum emisisset, sed quòd in conuiuio & circulis calumniatus assidue aut criminatus esset.*

227. AC TOTA.] *Meus, à totâ: & statim, directus est, non dilectus. Gruterus directus facit, rectè. Vide De Breuit. vii. cap. vii.*

228. QVASI FULGURITUM.] *Probo, etsi in libris fulgens ictum, aut fulgure ictum. Crebrum autem, ut fulmine tacti dicantur, qui à potentioribus illi læsi: quos comparant scilicet cum Ioue. Nota pa-*

ramia: ὀβριώδης δὲ τὴν κεφαλὴν: Procul à Ioue & fulmine. & ut Pöta,

Sæuum prælustri fulmen ab arce venit. Alia autem hic etiam allusio. quia fulgure tactos sacros putabant, & Bidental faciebant, & vitabant. Vide I. De Clem. cap. vii.

229. SINUM.] *Qui exciperet, ut molliter caderet. Nemo autem libenter se supponit ab alto cadenti, ne ipse opprimatur.*

230. MANVS ATTULERAT.] *Eas quasi interfecerat.*

231. Ἐπιτοροφείς.] *Serpentem nutritis. Simile apud Græcos, ὄφις φάλαγγος: Serpentem foues. Notum de rustico, qui serpentem frigore sinu fouit, refecitque, atque is pro gratiâ momorauit & occidit.*

232. CÆSAR COEP.] *Notat & in hoc libertatem Asinij, an contentionem cum Cæsare. Odit, cum ille amauit, amare cepit, cum ille odisset, quasi ex professo in alia omnia iens.*

CAP. XXIII. 233. HILARIVS.] *Libri quidam, & meus, clarius: alij, clatius. quod non dissimular. Sed & clarius, suo sensu bonum. alius, & voce quoque animosum.*

234. LIBERTAS.] *Quia nihil illi mecum. non est addictus, aut obnoxius.*

235. NVNC PRIMVM.] *Quidam libri, coniuix primùm. & certè haud improbè: descendere ad magis distincta videtur, & mox etiâ de amico adiungit.*

A alijs offendit? feramus quod diu tulimus. Amicus est? fecit ²³⁶ quod noluit. inimicus est? fecit quod debuit. Prudentiori ²³⁷ cedamus: stultiori remittamus. pro quocunque, illud respondeamus nobis, ²³⁸ sapientissimos quoque viros multa delinquere: neminem esse tam circumspectum, cuius non diligentia aliquando sibiipfi ²³⁹ excidat: neminem tam maturum, cuius non grauitatem in aliquod feruidius factū casus impingat: neminem tam timidum offensarum, qui non in illas, dum vitat, incidat. Quomodo ^{XXV.} homini pusillo solatium in malis fuit, etiam magnorum virorum ticubare fortunam, & æquiore animo filium in angulo fleuit, qui vidit ²⁴⁰ acerba funera etiam ex regiā duci: sic animo æquiore feret ab aliquo lædi, ab aliquo contemni, cuiusque venit in mentem, nullam esse tantam potentiam, in quam non incurrat iniuria. Quod si etiam prudentissimi peccant, cuius non error ²⁴¹ bonam causam habet? Respicimus, quoties adolescentia nostra in officio parum diligens fuerit, in sermone parum modesta, in vino parum temperans. Si iratus est: demus illi spatium, quo dispicere quid fecerit, possit. se ipse castigabit. Denique ²⁴² dabit pœnas. non est quod cum illo ²⁴³ paria faciamus. Illud non venit in dubium, quin se exemerit turba, & alius steterit, quisquis despexit laefferentes. proprium est magnitudinis veræ, non se sentire percussum. Sic immanis fera ad latratum canum lenta respexit: sic irritus ingenti scopulo fluctus assultat. Qui non irascitur, inconcussus iniuriā perstitit: qui irascitur, motus est. At ille quem modò altiore omni incommodo posui, tenet ²⁴⁴ quodam amplexu summum bonum. nec homini tantum, sed ipsi fortunæ respondet: Omnia licet facias, minor es, quàm ut serenitatem meam obducas. Vetat hoc ratio, cui vitam regendam dedi. plus mihi nocitura est ira, quàm iniuria. Quid ni plus? illius modus certus est: ista quousque me latura sit, incertum est. Non possum, inquis, pati. graue est, iniuriam sustinere. Mentiris. ^{XXVI.} quis enim iniuriam non potest ferre, qui ²⁴⁵ potest iram? Adice nunc, quod id agis ut & iram feras, & iniuriam. Quare fers ægri rabiem, & phrenetici verba? puerorum proteruas manus? nempe quia videntur nescire, quid faciant. Quid interest, quo quisque vitio fiat imprudens? imprudentia par in omnibus patrocinium est. Quid ergo? inquis. impune illi erit? puta te velle: tamen non erit. Maxima est enim factæ iniuriæ pœna, fecisse: nec quisquam grauius afficitur, quàm qui ad supplicium ²⁴⁶ pœnitentiæ traditur. Denique ad condicionem rerum humanarum respiciendum est, ut omnium accidentium æqui iudices simus: iniquus autem est, qui commune vitium singulis obiecit. Non est Æthiopsis inter suos insignitus color: nec ²⁴⁷ ruffus crinis & coactus ²⁴⁸ in nodum apud Germanos. ²⁴⁹ vtrumque decet. Nihil in vno iudicabis notabile aut foedum, quod genti suæ publicum est. At ista quæ retuli, vnus regionis atque anguli consuetudo

236. QVOD NOLUIT.] Nec enim amicus querit offendere, sed demereri. An voluit potius? quia libertas amicorum propria.

237. CEDAMVS.] Meus, & plures, credamus.

238. SAPIENTISSIMOS.] Versus ita Phæbae veritatis: Αμαρτανί δὲ κ' σοφοῦ σοφώτερος: Erratque sapientissimus sapiendum.

239. EXCIDAT.] Veluti se perdat.

CAP. XXV. 240. ACERBA.] Immatura, in aetate adhuc virefcente.

241. BONAM CAUSSAM.] Agi defendit, facilem.

242. DABIT.] Meus, debet. eleganter more Græco. ὀφλισκάνει τιμορίαν.

243. PARIÀ FAC.] Id est, nihil opus reponere statim, & relaxando paria facere: alius pro nobis.

244. QVODAM AMPL.] Alij, amplexu quodam: & nonnulli quoddam. Ego vellem, quodammodo. Non enim planè & plene idèd summi boni potens, sed in parte: & Tranquillitate illà videtur frui, quæ ex summo bono manat.

CAP. XXVI. 245. POTEST IRAM.] Quæ magis torquet, rapit, auferit.

246. PÆNITENTIÆ.] Plutarchus, De Tranquillitate: Το γὰρ συνειδὸς, οὐκ ἔλκεος ἐν σαρκὶ τῆς ψυχῆς μεταμέλειαν ἀπὸ αἰμασσοῦ καὶ νύσσουσαν ἐναπολείπει. τὰς μὲν γὰρ ἀλλὰς ἀναιρέϊ δύσπασ ὁ λόγος. τῆ δὲ μετανοίαν αὐτὸς ἐργάζεται, δαινομένη σὺν αἰσχύνῃ, καὶ κολαζομένη ὑφ' αὐτῆς: Nam facinorum conscientia, sicut vlcus in carne, in animo Pœnitentiam relinquit, assidue lancinantem & pungentem. Et alias quidem curas doloresque Ratio aufert, ipsam Pœnitentiam creat, mortificantem cum Pudore, & à seipsa punitam. Sunt aurea, & quæ nos ter hic atque alibi dicit.

247. RVFFVS CRINIS.] Martialis:

-- ruffi persona Batavi. Iuuenalis:

Cærule quis stupuit Germani lumina, flauam Cæsaricam?

Nam flauum siue ruffum, τὸ ξανθόν. Vide quæ ad Taciti Germaniam scripsi.

248. IN NODVM.] Nosser, epistolâ ultimâ: Cum capillum vel effudens, more Parthorum, vel Germanorum, nodo vinxeris.

249. VTRVMQVE DEC.] Libri variant. & ex

corum

do defendit: vide nunc quanto in his iustior venia sit, quæ per totum genus humanum A
vulgata sunt. Omnes inconsulti & improvidi sumus, omnes incerti, queruli, ambitiosi.
Quid lenioribus verbis huius publicum abscondo: omnes mali sumus. Quicquid ita-
que in alio reprehenditur, id unusquisque in suo sinu inueniet. Quid illius pallorem, il-
lius maciem notas? ²⁵⁰ pestilentia est. Placidiore itaque inuicem sumus. mali inter ma-
xxvii. los viuimus. Vna res nos facere potest quietos, mutua: facilitatis ²⁵¹ conuentio. Ille mi-
hi iam nocuit: ego illi nondum. sed iam aliquem fortasse læsisti: sed lædes. Noli
æstimare hanc horam, aut hunc diem: totum inspicere mentis tuæ habitum, etiam si ni-
hil mali fecisti, potes facere. Quanto satius est, sanari iniuriam, quam vlcisci? Multum
temporis vltio absumit. multis se iniuriis obiicit, dum vnâ dolet. Diutius irascimur
omnes, quàm lædimur. quanto melius est, abire in diuersum, nec vitia vitis componere?
Num quis satis constare sibi videatur, ²⁵² si mulam calcibus repetat, & canem mor-
su? Ista, inquis, peccare se nesciunt. Primum, quàm iniquus est, apud quem hominem
esse, ad impetrandam veniam nocet? deinde, si cetera animalia iræ tuæ subducit, quòd B
consilio carent: eo loco tibi sit, quisquis consilio caret. Quid enim refert, an alia mutis
dissimilia habeat, si quod in omni peccato muta defendit, similem habet caliginem
mentis? Peccauit. ²⁵³ hoc enim primum, hoc enim extremum. Non est quod illi credas,
etiam si dixit: Iterum non faciam. Et iste peccabit, & in istum alius, & totâ vitâ inter
errores volutabitur. Mansuetè immanueta tractanda sunt. Quod in luctu dici solet,
efficacissimè & in irâ dicitur: Vtrum aliquando desines, an nunquam? si aliquando, fa-
xxviii. tius est iram relinquere, quàm ab irâ relinqui. Sin semper hæc cogitatio durabit, vides
quàm impacatam tibi denunties vitam. qualis enim erit semper ²⁵⁴ tumentis? Ad-
iice nunc, quòd nisi bene te ipse succenderis, & subinde causas quibus stimuleris, reno-
taueris, suâ sponte ira discedet, & vires illi dies subtrahet. quanto satius est à te illam
vinci, quàm à se? Huic irascere, deinde illi: seruis, deinde libertis: parentibus, deinde li-
beris: notis, deinde ignotis. Vbiq; enim causæ supersunt, nisi deprecator animus ac-
cessit. Hinc te illò furor rapier, & illinc aliò: & nouis subinde irritamentis orientibus, C
continuabitur rabies. Age infelix, & quando amabis? O quàm bonum tempus in te
malâ perdis! Quanto nunc satius erat, amicos parare, inimicos mitigare, Remp. admi-
nistrare, transferre in res domesticas operam: quàm circumspicere quid alicui possis fa-
cere mali: quod aut dignitati eius, aut patrimonio, aut corpori vulnus infligas? cum id ti-
bi contingere sine certamine ac periculo non possit, etiam si cum inferiore concurses.
Vinctum licet accipias, & ad arbitrium tuum omni patientiæ expositum: sæpe nimia
vis cadentis aut articulum loco mouit, aut neruum in his quos fregerat, dentibus fixit.
Multos iracundia mancos, multos debiles fecit, etiam vbi patientiæ est nacta materiam.
Adiice nunc, quod nihil tam imbecille natum est, vt sine elidentis periculo pereat. im-
becillos valentissimis aliàs dolor, aliàs casus exæquat. Quid, quòd pleraque eorum, pro-
pter quæ irascimur, offendunt nos magis, quàm lædunt? multum autem interest, vtrum
aliquis voluptati meæ ²⁵⁵ obstat, an ²⁵⁶ desit: eripiat, an non det. Atqui in æquo poni-
mus, vtrum aliquis auferat, an neget: vtrum spem nostram præcidat, an differat: vtrum D
contra nos faciat, an pro se: amore alterius, an odio nostri. Quidam verò non tantum
iustas causas ²⁵⁷ standi contra nos, sed etiam honestas habent. Alius patrem tuetur,
alius

eorum vestigiis Gruterus: apud Germanos virum
dedecet. Ibi, inquit, non est muliebre, vt apud nos,
comam in nodum stringi.

250. PESTILENT.] Publicus morbus & mortalitas.
251. CONVENTIO.] Quasi pactum, vt mutuo
faciles simus in ignoscendo. Sic De Providentiâ,
cap. 11. de Iubâ & Petreio inuicem casti: Fortis &
egregia fati conuentio. In ipsâ autem re talis iuno-
ma illa conuentio, in Homero, cum suo Ioue:

Αλλ' ἦτοι μὲν ταῦτ' ἑπαύσησθε ἀλλήλοισι,
Σὺ μὲν ἐγὼ, σὺ δ' ἐμὸι.

CAP. XXVII. 252. SI MULAM.] Plutar.

chus, De non irascendo: Canes, equos, mulos pu-
niendos putant. sicut Pancratiastes ille Ctesipho,
qui mulam petere calcibus inuicem solebat.

253. HOC ENIM.] Meus & alij quidam, Hoc
est. probo, & statim etiam legam, hoc est extre-
mum? interrogando.

254. TUMENTIS.] Vocæ meus auctior, & alio item
ordine: Qualis enim semper tumentis erit ani-
mus? vere.

CAP. XXVIII. 255. OBSTAT.] Inimici animo.

256. DESIT.] Negligentis.

257. STANDI CONTRA.] In iudicio.

CAP.

A alius fratrem, alius patrum, alius amicum. his tamen non ignoscimus id facientibus: quod nisi facerent, improbaremus. imò, quod est incredibile, saepe de facto benè existimamus, de faciente malè. At mercurius vir magnus ac iustus, fortissimum quem- **XXIX.** que ex hostibus suis, & pro libertate ac salute patriæ pertinacissimum suspicit, & talem sibi ciuem, talem militem contingere optat. Turpe est, odisse quem laudes: quanto verò turpius, ob id aliquem odisse, propter quod misericordiâ dignus est? Si captiuus in seruitutem subito depressus reliquias libertatis tenet, nec ad fordida ac laboriosa ministeria agilis occurrit, si ex otio piger equum vehiculumque domini cursu non exæquat, si inter quotidianas vigilias fellum somnus oppressit, si rusticum laborem recusat, aut non fortiter obit, à seruitute urbanâ & feriatâ translatus ad durum opus. Distinguamus, utrû aliquis non possit, an nolit. multos absoluemus, si cœperimus antè iudicare, quàm irasci. Nunc autem primum impetum sequimur. deinde quamuis vana nos concitauerint, perseueramus, ne videamur cœpisse sine causâ: & quod iniquissimum est, pertinaciores nos facit iniquitas ira. ²⁵⁸ Retinemus enim illam, & augemus: quasi argumentum sit iustè irascendi, grauitè irasci. Quanto melius est, initia ipsa perspicere, quàm leuia sint, quàm innoxia? Quod accidere vides in animalibus mutis, idem in homine deprehendes: friuolis turbamur, & inanibus. ²⁵⁹ Taurum color rubicundus ex- **XXX.** citat, ²⁶⁰ ad vmbra alpis ²⁶¹ exurgit, vrfos leonisque ²⁶² mappa proritat. Omnia, quæ naturâ fera ac rabida sunt, consternantur ²⁶³ ad vana. Idem inquietis & stolidis ingeniis euenit: rerum suspitione feriuntur. adè quidem, vt interdum iniurias vocent modica beneficia: in quibus frequentissima, certè acerbissima iracundiæ materia est. Carissimis enim irascimur, quòd minora nobis præstiterint, quàm mente concepimus, quàm quæ alij tulerint: cùm vtriusque rei paratum remedium sit. Magis alteri indultis? nostra nos sine comparatione delectent. nunquam erit felix, quem torquebit felicior. Minus habeo quàm speravi? sed fortasse plus speravi, quàm debui. Hæc pars maximè metueda est: hinc perniciosissimæ iræ nascuntur, & sanctissima quæque inuasuræ. Diuum C Iulium plures amici confecerunt, quàm inimici, quorum non expleuerat spes inexplebiles. Voluit quidem ille: neque enim quisquam liberaliùs victoriâ vsus est, ex quâ nihil sibi vindicauit, nisi dispensandi potestatem: sed quemadmodum sufficere tam improbis desiderijs posset, cùm tantum omnes concupiscerent, quantum poterat vnus? Vidit itaque strictis circa ²⁶⁴ sellam suam gladiis commilitones suos, Cimbrum Tillium acerrimum paullo antè suarum partium defensorem, aliosque ²⁶⁵ post Pompeium demum Pom-

CAP. XXIX. 258.] RETINEMVS ENIM.] Metu. Retinemus modò. fecerim, non modò illam, sed.

CAP. XXX. 259. TAURVM COL.] Plutarchus, in Connubialibus Monitis: Οἱ ἀπορίστους ἐθέρασι ἐθέρα λαμβάνειν ἢ λαμβάνουσιν, ἐδὲ φωνικίδας οἱ ταύροις. διαχρησθῆναι γὰρ ὑπὸ τῶν χρωμάτων πούτων μάστιγα τὰ ζῶα: Qui ad elephantas accedunt, vestem candidam non sumunt; qui ad tauros, puniceam. nam hæc animalia his coloribus maximè exasperantur. Ouidius in Metam.

Haud secus exarsit. Circo quâ taurus aperto, Cùm sua terribili petit irritamina cornu, Puniceas vestes: elusaque vulnera sentit.

Itaque rubra vestes obiciebantur, imò hominum forma, in tali colore. Pilas dicebant, vel ab illo taurorum percussu, quasi pilis ludentium, vel quòd prisca læneas hominum effigies in Compitalibus, Pilas dicebant. Vide Festum. Cicero in Cornelianâ Homines feneos appellat, & proiici in medium Circum solebat. Ibi Afcenius: Simulacra effigiesque hominum ex fano fieri solebant, quibus obiectis ad spectaculum præbendum tauri irritarentur. Ipse obiectis ait, & Cicero proiici: at Martialis imponi,

Lactat vt impositas taurus in astra pilas.

Malim ibi oppositas: nisi si & cornibus eius aut capiti imposita & innexa. In Glosis: Pila, ταυροειδῆσαι. Atqui si è fano, quomodo rubra? intellege, veste tali obducto.

260. AD VMBRAM.] Panno aut aliâ re factam, nec sine motu, vt opinor. Huc adspiciebat supra, lib. II. cap. XII. Acerrimas feras vmbra exagitat.

261. EXVRGIT.] Nescio quid meus velit, exercit scribendo.

262. MAPPA PROR.] Vir perdoctus sic capit, vt non Mappa ipsius color, sed curriculi Circensis strepitus & motus bestias illas irritauerit. nam ita antè Seneca: Curriculi motus, rotarumque versata facies leonem redigit in caucam. Non accedo. nec tam flexuosa dictio Seneca fuerit, vt Mappam pro Curru. Simpliciter verum censeo, Mappam, quæ candida, motam & reciprocatam irritasse. Quis enim pluribus exstimulatur? Sic elephantas etiam vino & thure: sic tauri flammis, & ferro ignito.

263. AD VANA.] Benè, si libri consentiant: qui plerique ima, & meus yma. Fortasse, minima.

264. SELLAM.] In Curia.

265. POST POMPEIUM.] Cùm ille iam non esset,

xxx1. Pompeianos. Hæc res sua in reges arma conuertit, fidissimosque eò compulit, vt A de morte eorum cogitarent, pro quibus & ante quos mori, votum habuerant. Nulli ad aliena respicienti, sua placent. Inde diis quoque irascimur, quòd aliquis nos antecedit, obliuiscens quantum sequatur à tergo ingentis inuidiæ. Tanta tamen importunitas hominum est, vt quamuis multum acceperint, iniuriæ loco sit, plus accipere potuisse. Dedit mihi præturam? sed consulum speraueram. Dedit duodecim fasces? sed non fecit ordinarium consulem. A me²⁶⁸ numerari voluit annum? sed deest mihi²⁶⁹ ad sacerdotium. Coopratus in collegium suum? sed²⁷⁰ cur in vnum? ²⁷¹ Consummavit dignitatem meam? sed patrimonio nihil contulit. Ea dedit mihi, quæ²⁷² debebat alicui dare de suo nihil prouulit. Age potius gratias, pro his quæ accepisti: reliqua exspecta, & nondum plenum te esse gaude. Inter voluptates est, superesse quod speres. Omnes vicissim primum te esse in animo amici tui latere. multi te vincunt? considera, quanto antecessas plures, quam sequaris. Quod sit in te maximum vitium, quæris? falsas rationes conficis: data magno æstimas, accepta paruo. Aliud in alio nos deterreat, quibusdam²⁷³ timeamus irasci, quibusdam²⁷⁴ vereamur, quibusdam²⁷⁵ fastidiamus. ²⁷⁶ Magnam rem sine dubio fecerimus, si seruulum infelicem in ergastulum miserimus. Quid properamus verberare statim, ²⁷⁷ crura protinus frangere? non peribit potestas ista, si differetur. sine id tempus veniat, quo ipsi iubeamus: nunc ex imperio iræ loquimur. cum illa abierit, tunc videbimus, quanti sit²⁷⁸ ista lis æstimanda. In hoc enim præcipue fallimur. ad ferrum venimus, ad capitalia supplicia: & vinculis, carcere, fame, vndicamus rem, castigandam flagris leuioribus. Quomodo, inquis, nos iubet intueri, quam omnia per quæ lædi videmur, exigua, misera, puerilia sint? Ego verò nihil magis suaserim, quam sumere ingentem animum, & hæc propter quæ litigamus, discurremus, anhelamus, videre quam humilia & abiecta sint, nulli qui altum quiddam aut magnificum cogitat, respicienda. ²⁷⁹ Circa pecuniam plurimum vociferationis est: hæc fora defatigat, patres liberosque²⁸⁰ committit, venena miscet, gladios tam percussoribus quam legionibus tradit. hæc est sanguine nostro delibuta. propter hanc vxorum maritorumque noctes strepunt litibus, & tribunalia magistratuuum premit turba: reges sauiunt, rapiuntque, & ciuitates longo sæculorum labore constructas euertunt, vt aurum argentumque in cinere urbium scrutentur. Libet intueri²⁸¹ fiscos in angulo iacentes.

Hi

esse, partes eius amplexos. Irridet. Pompeiani erant, nec iam erat Pompeius.

CAP. XXXI. 266. QUANTVM SEQ.] Meus liber: quanti sequatur à tergo spiculis ingentis inuidiæ lauciati. Puto vera, si sequantur modo rescribas. Quanti, valet, quam multi. Sententia igitur: Irascimur ab aliquo præiri; nec cogitamus sequi nos alios multos, quos & ipsos inuidia ingens premit: quanto magis nos? Colonensis editio: quantum hominum retro sit, & paucis inuidentem quantum sequatur à tergo ingentis inuidiæ. Quæcumque, lucem tamen vulgata dant, si hanc teneas.

267. ORDINARIVM.] Nam duplices Consules ab Augusto, Suffecti & Ordinarij. Isti dignissimi, qui initio anni inibant, & Fastis prænotabantur, & instrumentis, & ubicumque annorum ratio erat. At alij per menses tres aut duos sufficiebantur, potestate part, non dignitate.

268. NUMERARI VOL.] Id est, fecit me Ordinarium consulem. Adde De Benef. II. cap. XXVII.

269. AD SACERDOT.] Cumulus honorum erat & quasi clausula, Sacerdotum. atque ea olim honorariis senibus dari solita, postea passim & iuuenibus.

270. CVR IN VNVM?] Semel sacerdos sum, vt exempli causâ, Pontifex: cur non & Salius, & Curio, & Quindecimvir? Nam id quoque de more, vt in pluribus collegiis simul essent.

271. CONSUMMAVIT.] Summam & apicem imposuit. Age, iam sum in pluribus collegiis: dignitatis nihil adici potest, potest patrimonio.

272. DEBEBAT ALICVI.] Nec enim ipse Princeps honores omnes capit, aut honeste etiam capit.

CAP. XXXII. 273. TIMEAMVS.] Potentioribus.

274. VEREAMVR.] Parentibus & amicis.

275. FASTIDIAMVS.] Minerit us.

276. MAGNAM REM.] Επισκοπῆς. imò non magnam.

277. CRVRA FRANG.] Inter panas seruile, Crurifragium. Docui in libellis De Cruce.

278. ISTA LIS EST.] A iudiciis translatum. videbimus, quâ parâ aut multâ dignus seruulus.

279. CIRCA PECVNIAM.] Multa in hac sententiam passim. Property hæc tamen eximit:

Ergo sollicita tu causâ pecunia vitæ es,

Per te immaturæ mortis adimus iter.

Tu vitis hominum crudelia pabula præbes,

Semina curarum de capite orta tuo.

Adde Fabiani: Hæc est quæ auget discordiam, vt bes & terrarum orbem in bellum agit, humanum genus, cognatum naturâ, in fraudes & licera mutua instigat.

280. COMMITTIT.] In pugna & licet inter se, ad.

CAP. XXXIII. 281. FISCOS.] Sportas, in quibus

A Hi sunt, propter quos oculi ²⁸² clamore exprimentur: fremitu iudiciorum ²⁸³ basilicæ resonant: ²⁸⁴ euocati ex longinquis regionibus iudices sedent, iudicaturi, vtrius iustior auaritia sit. Quid si ne propter fiscum quidem, sed pugnum æris, aut ²⁸⁵ imputatum à seruo denarium, senex sine herede moriturus stomacho dirumpitur? Quid si propter vsuram ²⁸⁶ haut millesimam, valetudinarius fenerator distortis pedibus, & manibus ²⁸⁷ ad computandum modò relictis, clamat, ac per vadimonia asses suos in ipsis morbi accessionibus vindicat? Si totam mihi ex omnibus metallis, quæ cum maximè depromimus, pecuniam proferas, si in medium proicias quicquid thesauri tegitur, auaritiâ ²⁸⁸ iterum sub terras referente quæ malè egresserat; omnem istam congeriem dignam non putem, quæ ²⁸⁹ frontem viri boni contrahat. Quanto risu prosequenda sunt, quæ nobis lacrimas educunt? Cedo nunc, persequere cetera, cibos, potiones, horumque causâ xxxvi. ²⁹⁰ paratam ambitionem, ²⁹¹ munditias, verba, contumelias, & motus corporum parùm honorificos, & suspiciones, & contumacia iumenta, & pigra mancipia, interpretationes

B malignas vocis alienæ: quibus efficitur, vt inter ²⁹² iniurias naturæ numeretur sermo homini datus. Crede mihi, leuia sunt: propter quæ non leuiter excandescimus, qualia ²⁹³ quæ pueros in rixam & iurgium concitant. Nihil ex his, quæ tam tristes agimus, ferium est, nihil magnum. Inde, inquam, vobis ira & insania est, quòd exigua magno æstimatis. Auferre hic mihi hereditatem voluit: hic me diu ²⁹⁴ spe supremâ captatum

cri-

quibus pecunia: quas nota in angulis conclauis alienis solere deponi.

282. CLAMORE EXP.] *Meus liber, calore. At quidam longius abeunt: propter quos venæ clamore tumescunt. Quæ etsi vera, non tamen germana censentur: & edita placent, quia re ipsa oculi, vbi animus tumet & feruet, ipsi tumet & exsiliunt. Noster supra, cap. 111. Oculis nunc trepidis & exsiliens, nunc in vno obtutu defixis. Cicero in Vatinium: Oculis eminentibus, inflato collo, tumidis ceruicibus.*

283. BASILICÆ.] *Quæ de industriâ circa Fora, vt in his sole feruido, aut ære aliâ confuso, iudicia exercerentur.*

284. EUOCATI.] *Qui equestris ordinis honestiores erant, in Decurias iudicum coniciebantur: id est, ex omnibus prouinciis. sed cum Pliniana hac restrictione: Iudicum quoque non nisi quattuor decuriæ fuere primò, vixque singula millia in decuriis inuenta sunt, nondum prouinciis ad hoc munus admissis. seruatumque in hodiernum est, ne quis è nouis ciuibus in his iudicaret. Notentur ista. & vide euocatos quidem è prouinciis, sed veteres ciues, id est qui è coloniis ibi Romanis. De hac euocatione, iterum Plinius: Inquisitio per partes agitur, & qui de nummo indicet, à Gadibus columnisque Hercules accessit.*

285. IMPVTATVM.] *Assentior Pinciano, amputatum scribenti: reci sum per fraudem, & surreptum.*

286. HAUD MILLESI.] *Ea sanè exigua, cum millesimo mense fors aquabatur. Haud longè est ab Vnciali vsurâ: cui miror hoc ano, & tam feruidâ auaritiâ, fuisse locum. An hoc non vult, sed ob partem vix millesimam vsurâ, disruptum è Meus liber: aut millef.*

287. AD COMPUTANDVM.] *Est à Pinciano ingeniosè excogitatum. Nam libri omnes, ad comparandum non relictis: aut cerè, comparandum. Ego verecundius fecerim, ad comparandum modò. Manus chiragrâ laborantes & contracta, nulli vsui sunt, nisi vt teneat, adstringat, parcat. & allusum ad*

clausas in eo morbo manus, quæ tales in asseruando, aperte in donando.

288. ITERVM SVB.] *Hunc orbicularem lusum, an insaniam, scitè exagitat & irridet Democritus, in epistolâ, si non Hippocratis, at eo dignâ. Terram fodientes, inquit, argentum quærunt: reperto, terram emere & agros volunt: emptis, fructus vendere, atque iterum argentum recipere. In quot mutationibus versantur? Sed bellissimè addatur, quod hic Seneca: finem denique esse, vt iterum sub terram suam redeat.*

289. FRONTEM.] *Ad eò non animum contristet aut irriter, vix vt frontem leuiter corruget.*

CAP. XXXIV. 290. PARATAM AMBIT.] *Nescio quid turbant scripti. vt meus, qui refert: ortumque causæ paratam ambitionem. alij, ortum aram ambitionem. quidam, ortumque causa, per iram ambit. denique alij, horumque tam paratam ambitionem. Ego siquid video legendum: horumque causâ iratam ambitionem: vel vt vestigia legam mei codicis, horumque causâ sepe iratam. In rem intende, videbis cum leues causas irarum referre velle, & refellere. vt ecce, inquit, cibos & potus, & ob ea ambitiosos istos iratos.*

291. MVNDITIAS.] *Audio meum librum, qui immunditias. Nam quis munditias irascitur vulgo? sequentia etiam eò ducunt, verba, contumelias: in malam & vrentem scilicet partem.*

292. INIURIAS NATVRÆ.] *Tanquam in malum & noxam nostram sermonem dedisset.*

293. QUÆ PVEROS.] *Tali & nuce.*

294. SPE SVPREMÆ.] *Parùm sententia aut liquet, aut constat. Meus, spem supremam captatus: & plerique etiam alij. Legam: hic me diu spe in supremâ captatum. Opponis hæc duo: alius auferre mihi captanti hereditatem voluit, & intercipere; alius, cum me captasset, alibi est criminatus. Spes suprema, est hereditas & fructus suprema illius voluntatis. Placuit aliquando, hic me diu spem supremam captantem: atque etiam nunc placeat, nisi conuenire cum priori commatio videretur.*

F

295. IDEM

criminatus est: hic scortum meum concupiuit. Quod vinculum amoris esse debebat, A
 xxxv. seditionis atque odij causa est, ²⁹⁵ idem velle. Iter angustum rixas transeuntium
 concitat: diffusa & late patens via ne populos quidem collidit. Ista quæ appetitis, quia
 exigua sunt, nec possunt ad alterum, nisi alteri crepta, transferri: eadem affectantibus pu-
 gnam & iurgia excitant. ²⁹⁶ Respondisse tibi indignaris libertum, & uxorem, & clien-
 tem: deinde idem de Rep. libertatem sublatam queresis, quam domi sustulisti. Rursus si
 tacuit interrogatus, contumaciam vocas. Et loquatur, & taceat, & rideat. coram domi-
 no? inquis. imò coram patrefamilias. Quid clamas? quid vociferaris? quid flagella me-
 dia cœnâ petis, quod serui loquuntur, quod non eodem loco ²⁹⁷ turba concionis est, &
²⁹⁸ silentium solitudinis? In hoc ²⁹⁹ habes aures, vt nisi ³⁰⁰ modulata tantum & mollia,
 & ex dulci tracta compositaque accipiant? Et risum audias oportet, & fletum, & blan-
 ditias, & lites, & prospera, & tristia, & hominum voces, & fremitus animalium latratuf-
 que. Quid miser expauescis ad clamorem serui, ad ³⁰¹ tinnitum æris, ad ianuæ impul-
 sum? cum tam delicatus fueris, tonitrua audienda sunt. Hoc quod de auribus dictum
 est, transfer ad oculos: qui non minùs fastidio laborant, si malè instituti sunt. maculâ
 offenduntur & sordibus, & argento parum splendido, & ³⁰² stagno non ad solem perlu-
 cente. Hi nempe oculi, qui non ferunt nisi varium, ac recenti curâ nitens marmor, qui
 mensam nisi crebris distinctam ³⁰³ nœuis, qui nolunt domi nisi auro pretiosa ³⁰⁴ calcare:
 æquissimo animo foris & scabras lutosasque semitas spectant, & maiorem partem oc-
 currentium ³⁰⁵ squalidam, parietes ³⁰⁶ insularum excelsos, ruinosos, inæquales.
 xxxvi. Quid ergo aliud est quod illos in publico non offendat, domi moueat, quàm opinio
 illis aqua & patiens, domi morosa & querula? Omnes sensus perducendi sunt ad firmi-
 tatem. naturâ patientes sunt, si animus illos ³⁰⁷ desinat corrumpere: qui quotidie ad
 rationem reddendam vocandus est. Faciebat hoc Sextius, vt consummato die cum se
 ad nocturnam quietem recepisset, interrogaret animum suum: Quod hodie malû tuum
 sanasti? cui vitio obstitisti? quâ parte melior es? Desinet ira, & erit moderatior, quæ sciet
 sibi quotidie ad iudicem esse veniendum. Quid ergo pulchrius hac consuetudine excu-
 tiendi totum diem? qualis ille somnus post recognitionem sui sequitur? quàm tranquil-
 lus,

295. IDEM VELLE.] *Argutè. vinculum & fir-
 mamentum amoris est, idem velle & nolle: isti cum
 eadem velint, hereditatem, pecuniam, puerum: dissen-
 tiunt ob ipsum hunc consensum.*

CAP. XXXV. 296. RESPONDISSE.] *Nempe
 liberius, verbatum mutasse.*

297. TURBA CONCIONIS.] *Et hic observa mul-
 titudinem non seruorum tantum, sed mensæ mini-
 strantium.*

298. SILENTIUM SOLIT.] *Epistolâ XLVII. Vir-
 gâ murmur omne compefitur: magno malo in-
 terpellatum vilâ voce silentium luitur.*

299. HABES AVRES.] *Fræcipua materies iræ in
 iis, quæ auribus percipiuntur. Nam etsi oculi & alij
 sensus quadam fastidenda vel indignanda obiciunt,
 plura tamen aures, & causa est, quia à iudicij alienis
 plerique pendemus, iij, attollimur aut deprimimur:
 iudicia autem sermone se produnt, sermo auribus hau-
 rieur. Idèò Xerxes apud Herodotum vere effatur, Ani-
 mum in hominum habitare auribus. qui cum
 bona per illas audient, voluptate perfunditur;
 cum his contraria, irâ intumescit.*

300. MODULATA.] *Puto alludi ad symphonias
 mensarum, de quibus Petronius, & ipse noster aliquid
 Epist. XI.*

301. TINNITUM ÆRIS.] *An nolas ianuæ ap-
 pensas intellegi?*

302. STAGNO.] *Stanno, ego puto verum, nam
 causa non videtur, cur aliquis stagno irascatur; &*

*hic etiam de instrumento domestico aut mensali ser-
 mo. Munditia quaruntur,*

— ne non, & cantharus, & lanx

Ostendant tibi te.

*Possit etiam: tantum non ad Solem: de ipso argen-
 to, vt instar solis luceat.*

303. NÆVIS.] *De mensis citreis intellegit. qui-
 bus navi in pretio, siue nodi, vt de Benef. VII. cap. IX.
 appellat. Ibi vide. Libri autem mei, & alij, vitis
 referunt: ex quo Erasmus scitè, venis. Plinius XVII.
 Mensis præcipua dos, in venas cnspis, vel in vor-
 tices variis.*

304. CALCARE.] *Obserua & pavimenta igitur
 aurata, non solum lacunaria.*

305. SQUALIDAM.] *Sordidatam, pullatam: non D
 autem, vt diuites aut honestiores, candidatam.*

306. INSULARVM.] *Aedes vulgarias sic appel-
 lant, vt alibi dicimus: honestiores, Domus.*

CAP. XXXVI. 307. DESINAT.] *Mens de-
 fit: quod & Gruterus in quibusdam faciet repper-
 risse. Religio sit mutare, cum è mero & puro Latino,
 an Græciâ, sit petium. Decet corrumpere, decet
 pendere. Propertius:*

*Et mihi non desunt molles pendere corolla:
 Tacitus IV. Hist. Nec deerat ipse, stipatus armatis,
 vim Principis complecti, nomen remittere. Lib.
 III. Nec deerat ipse vultu, voce, lacrimis miseri-
 cordiam elicere. Hirtius, de bello Hispaniensi: Vt
 nullo tempore legiones populi R. in hac provin-
 cia*

A lus, altus ac liber, cum aut laudatus est animus, aut admonitus, & speculator sui censor- que secretus cognoscit de moribus suis? Vt hac potestate, & quotidie apud me causam dico. 308 cum sublatum è conspectu lumen est, & conticuit vxor moris iam mei con- scia, totum diem mecum scrutor, facta ac dicta mea remectior. Nihil mihi ipse abscon- do, nihil transeo: quare enim quicquam ex erroribus meis timeam, cum possim dicere: Vide ne istud amplius facias, nunc tibi ignosco. In illâ disputatione pugnacius locutus es: noli postea congredi cum imperitis. nolunt discere, qui nunquam didicerunt. Illum liberius admonuisti, quam debebas: itaque non emendasti, sed offendisti. de cetero vi- de, non tantum an verum sit quod dicis, sed an ille cui dicitur, 309 veri patiens sit.

Admoneri bonus gaudet: pessimus quisque correptorem asperrime patitur. In con- uiuium quorundam te sales, & 310 in dolorem tuum iacta verba terigerunt: vitare vulgare conuictum memento. 311 solutior est post vinum licentia, quia ne sobrius quidem intrantem submouerat: & ipse pro illo iratus 312 extremo mancipio fuisti. Irascaris er- go 314 cathenario cani? & hic cum multum latrauit, obiecto cibo mansuescit. recede lon- gius, & ride. Nunc iste aliquem se putat, quod custodit litigatorum turbâ limen obsef- sum. nunc ille qui intrâ iacet, felix fortunatusque est: & beati hominis ac potentis iudi- cat indicium, difficilem ianuam. nescit durissimum esse ostium carceris. Præsume ani- mo, multa esse tibi patienda. Numquis se hieme algerè miratur? numquis in mari nau- scare, in viâ concuti? Fortis est animus, ad quæ præparatus venit. Minus honorato loco positus, irasci cœpisti conuiuatori, vocatori, ipsi qui tibi præferebatur. Demens, quid interest, quam lecti preinas 315 partem? honestiorem te, aut turpiorem, potest facere 316 puluinus? Non æquis quendam oculis vidisti, quia de ingenio tuo malè locutus est. Recipis hanc legem? ergo te Ennius, quo non delectaris, odisset: & 317 Hortensius simul- tates tibi indiceret: & Cicero, si derideres 318 carmina eius, inimicus esset. 319 Vis xxxix tu æquo animo pati 320 candidatus suffragia? Contumeliam tibi fecit aliquis. numquid C maiorem quam 321 Diogeni, philosopho Stoico: cui de irâ cum maximè differenti, ado- lescens

ciâ desint haberi. Ipse Seneca, ut iterum emendo, De Constant sap. cap. xvii. Vide.

308. CVM SVBLATVM.] Sine admiratione hoc numquam legi. homini tot negotiis, tot studiis, & bel- lâ ac nobili vxore etiam distracto, hanc tam arctam & cottidianam inquisitionem fuisse? Nos de totâ re, Manud. III. Dissert. ult.

309. VERI PATIENS.] Quod nulli, nisi audi- turo, dicendum est. epist. xxix.

CAP. XXXVII. 310. IN DOLOREM.] Nem- pe, ut tu doleas. ut ægrè tibi facerent.

311. SOLVTIOR.] Et inde Lyæus Græcis quia soluit, Liber Latinis, ab hac quoque libertate.

312. AVT DIVITIS.] Ita Muretus. cum in sibris D esset, aut vidisti. Quæ verba alij delent, mihi Mure- tianum illud placet.

313. EXTREMO.] Nam vilissimi ad hoc munus.

314. CATHENARIO.] Ad ipsum Ianitorem re- ferri potest: qui more veteri in cathenâ. Ouidius:

Ianitor indignè durâ religatè catenâ.
Suetonius de Claris Rhetor. Seruisse dicitur, atque etiam hostiarius, veteri more, in cathenâ fuisse. Poeta vetus:

Ianitoris tintinnire impedimenta audio:
commouentis se & venientis cathenam. Potest tamen etiam proprie ad ipsum canem, qui ostium asseruabat. Petronius in Trimalcionis domo: Ad tinnitram enim intrantibus, non longè ab ostiarij cellâ, canis in- gens cathenâ vinctus, in pariete erat pictus, super- que scriptum, Caue, caue canem. Pictus erat, sed

reipsâ etiam erat: & illud tantum, ut imagine moni- ti, à viuo illo & vero cauerent. Suetonius Vitellio: Confugit in cellulam ianitoris, religato pro fori- bus cane.

315. PARTEM.] Nam in vno lecto plures, tres, quattuor, prout numerus conuiuiarum erat. Qui sum- mus, honestus, honestior medius, minime, imus. Quid autem refert, inquit, in quâ parte lecti iaceas? Nos in Antiquis Lect. super istis conuiuiorum ritibus.

316. PVLVINVS.] Alij, puluinar. Vtrumvis re- tte: nisi quod hoc posterius, sonet quiddam augustius, & Puluinar serè est decorum. Puluinum autem lectum ipsum accipe, non puluinos qui subsles ni tergo aut cu- bis iacentium solent. Ita & Consol. ad Martiam, cap. xvi. Exprobrat iuuenibus nostris puluinum ascendentibus. Lectulum dicit, in lecticâ.

317. HORTENSIVS.] Apparet nec eius scripta in pretio tunc fuisse, & plus decori in actione, quam curæ in sermone habuisse. quod & Cicero indicauit.

318. CARMINA EIVS.] Vulgò tunc derisa. Saty- ricus: --ridenda poemata malo,

Quam te conspicuè diuina Philippica famæ.
CAP. XXXVIII. 319. VIS TV.] Vellem

ego, Non vis tu.

320. CANDIDATVS.] Petitor. nam qui in hanc aleam comitionum se dat, optare potest prosperum iac- tum, quemcumque debet ferre. Qui autem scribunt, edunt: y quoque candidati quidam fama videntur, ideoq; iudicta æquiter audire.

321. DIOGENI.] Est ille, qui in Stobæo sapiculè

lescens proteruus inspuat. tulit hoc ille leniter ac sapienter. *Non quidem*, inquit, irascor: sed *A dubito tamen, an irasci oporteat*. Cato nos ter melius. cui cum causam agenti, in frontem mediam, quantum poterat attractâ piugui saliuâ, inspuisset ³²² Lentulus, ille patrum nostrorum memoriâ factiosus & impotens, absterfit faciem, & *Affirmabo*, inquit, *om-*
 XXXIX. *nibus, Lentule, falli eos, qui te* ³²³ *negant os habere*. Contigit iam nobis, Nouate, bene componere animum, si aut non sentit iracundiam, ³²⁴ aut superior est: videamus quomodo ³²⁵ alienam iram leniamus. nec enim sani esse tantum volumus, sed sanare. Primam iram non audebimus oratione mulcere, furda est & amens: dabimus illi spatium. remedia ³²⁶ in remissionibus profunt: nec oculos tumentes tentabimus, vim rigentem mouendo incitaturi, nec cetera vitia dum feruent. Initia morborum ³²⁷ quies curat.
 Quantulum, inquis, prodest remedium tuum, si suâ sponte definentem iram placat? Primum, vt citius desinat, efficit: deinde custodiet, ne recidat: ipsum quoque impetum, quem non audet lenire, fallit. Remouebit omnia vltionis instrumenta. ³²⁸ simulabit iram, vt tanquam adiutor & doloris comes ³²⁹ plus auctoritatis in consiliis habeat. moras necet: & dum maiorem quærit penam, præsentem differet. omni arte requiem furori dabit. Si vehementior erit, aut pudorem illi cui non resistat, incutiet, aut metum. Si infirmior, sermones inferet, vel gratos, vel nouos, & cupiditate cognoscendi auocabit. Medicum aiunt, cum regis filiam curare deberet, nec sine ferro posset, dum tumentem mammam leniter fouet, scalpellum spongiâ tectum induxisse. Repugnasset puella remedio palam admoto: eadem, quia non expectauit, dolorem tulit. Quædam non nisi decepta sanantur. Alteri dices: Vide ne inimicis iracundia tua voluptati sit. Alteri: Vide ne magnitudo animi tui, creditum que apud plerosque robor, cadat. Indignor me hercule, & non inuenio dolendi modum: sed tempus expectandum est. dabit penas. Serua istud in animo tuo. cum potueris, & pro morâ reddes. Castigare verò irascentem, & vltro obuiam ire ei, incitate est. Variè aggredieris, blande que: nisi forte tanta persona eris, vt possis iram comminuere: quemadmodum fecit diuus Augustus, cum cœnaret apud ³³⁰ Vedium Pollionem. Fregerat vnus ex seruis eius crystallinum. rapicum Vedius iussit, nec vulgari quidem periturum morte: murænis obici iubebatur, quas ingens piscina continebat. Quis non hoc illum putaret ³³¹ luxuriæ causâ facere? sæuitia erat. Euasit ³³² è manibus puer, & confugit ad Cæsaris pedes: nihil aliud petiturus, quam vt aliter periret, nec ³³³ esca fieret. Motus est nouitate crudelitatis Cæsar, & illum quidem

mitti, citatur, & fragmenta ostendunt mentem & nervos habuisse. Alibi degenerauit eius nomen in Diotogenis. Vide Manud. 1. Dissert. XI.

322. LENTVLVS ILLE.] Intellegit, meâ opinione, Cn. Cornelium Lentulum Clodianum, qui Consul fuit anno Vrbs, DCLXXXI. De eius ingenio proteruo & improbo Sallustius in fragmento, apud Agellium in Noct. lib. xviii. cap. iv. Cn. Lentulus, cui cognomen Clodiano fuit, perincertum stolidior an vanior.

323. NEGANT OS.] Iocose. vulgò dicunt te sine fronte & ore esse (ob insignem impudentiam:) ego patronus veniam in hac parte, & affirmabo expertus te os habere. è quo scilicet tam sive expuis.

CAP. XXXIX. 324. AVT SUPERIOR.] Aut cum sensit, vicit.

325. ALIENAM IRAM.] Plimum membrum ex diuisione, cap. n. Vide.

326. IN REMISSIONIBVS.] Medicorum scito, qui negant in accessionibus medendum.

327. QUIES CVRAT.] Vt ager quiescat.

328. SIMVLABIT IRAM.] Sic Orho (i. Hist. Taciti) Marium Celsum, simulatione iræ vincit iustum, & maiores penas daturum affirmans, præfenti exitio subtrahit.

329. PLVS AVCTOR.] Tacitus 11. Hist. de Spurrinnâ: Fit alienæ temeritatis comes Spurrinna, primò coactus, mox velle simulans, quò plus auctoritatis consiliis inesset, si seditio miteret.

CAP. XL. 330. VEDIUM POLL.] Nomen restituit Pincianus. & Plinij locum facientem adduxit, è libro ix. Inuenit in hoc animali (murænâ) documenta sæuitiæ Vedius Pollio, eques R. ex amicis D. Augusti, viuariis earum immergens damnata mancipia. Narrat idem Dio Cassius libro LIV. & mortuam hunc Vedium, anno vrbs DCCXXXIX. Heredes ex plurimâ parte reliquit Augustum, cui & piscinas. ex Seneca apud Plinium lib. ix. cap. liii. In Cæsaris piscinis, à Pollione Vedio coniectum piscem, sexagesimum post annum spirasse, scribit Annæus Seneca. Piscine istæ apud Pansilypum, vbi & villam habuit, fuisse videntur, ex Dione. Est hic vir, cuius nomine Augustus malè audiit, vt in luxu protecto amicorum continens aut indulgens. Tacitus 1. Annal.

331. LVXXVIIÆ.] Vt pisces magni tunc pretij ad manum semper haberet.

332. È MANIBVS.] Conseruorum, abducentium.

333. ESCA.] Piscibus, qui lento mor su arrodcbant, aut sugillabant.

334. FRAN-

A mitti, crystallina autem omnia coram se ³³⁴ frangi iussit, ³³⁵ complerique piscinam. Fuit Cæsari sic castigandus amicus: bene ³³⁶ vsus est viribus suis. E conuiuio rapi homines ³³⁷ imperas, & noui generis pœnis lancinari? si calix tuus fractus est, viscera hominis distrahentur? tantum tibi placebis, vt ibi aliquem duci iubeas ³³⁸ vbi Cæsar est?

Sic ³³⁹ instandū potentia est, vt iram ex superiori loco aggredi possit, ³⁴⁰ malè tractabilem, ac talem duntaxat, qualem modò retuli, feram, immanem, sanguinariam, quæ iam insanabilis est, nisi maius aliquid extimuit. ³⁴¹ Pacem demus animo, quam dabit præceptorum salutarum assidua meditatio, actusque rerum boni, & intenta mens ad vnius honesti cupiditatem. ³⁴² Conscientiæ fatis fiat. nil in famam laboremus: sequatur vel mala, dum bene ³⁴³ merearis. At vulgus animosa miratur, & audaces in honore sunt: placidi pro inertibus habentur. Primo forsitan aspectu, sed simulac æqualitas vitæ fidem facit, non segnitiam illam animi esse, sed ³⁴⁴ pacem, veneratur idem illos populus, colitque. Nihil ergo habet in se vile tæter ille & hostilis affectus; at omnia è contrario mala, ferrum, ignes: pudore calcato, cædibus inquinavit manus, ³⁴⁵ membra liberorum dispersit. Nihil vacuum reliquit à scelere, non gloriæ memor, non infamiæ metuens, inemendabilis cum ex irâ in odium occalluit. Careamus hoc malo, **XLII.**

purgemusque mentem, & extirpemus radicitus ea vitia, quæ quamuis tenuia vnde-
cunque ³⁴⁶ hæserint, renascuntur: & iram non temperemus, sed ex toto remoueamus. Quod enim malæ rei temperamentum est? poterimus autem, adnitamur modò. Nec vlla res magis proderit, quam cogitatio mortalitatis. sibi quisque vt alteri dicat: Quid iuuat, tanquam in æternum genitos ³⁴⁷ iras indicere, & breuissimam ætatem dissipare? quid iuuat, dies quos in voluptatem honestam impendere licet, in dolorem alicuius tormentumque transferre? Non capiunt ³⁴⁸ res istæ iacturam, nec tempus vacat perdere. Quid ruimus in pugnam? quid certamina nobis accersimus? quid imbecillitatis oblit, ingentia odia suscipimus, & ad frangendum fragiles confurgimus? Iam istas inimicitias, quas implacabili gerimus animo, febris aut aliud malum corporis vetabit geri-
iam

C

334. FRANGI IUSSIT.] *Ne vltra materies ira essent, & eiusmodi sentia. Plutarchi salutare hic præceptum inferatur: Temperandum esse illis, qui iracundo sunt ingenio, ab raris & exquisitis potulis, signis, gemmis pretiosis. Hæc enim deiciunt de statu animum, si perierunt: non item illa, quæ parabilia sunt & vulgata. Itaque cum Nero tabernaculum quoddam octangulum, eminenti specie & splendore comparasset: Seneca ad eum, Ostendisti te ipsum, inquit, pauperem. si enim hoc perdidideris, simile non recuperabis. Et dictio Seneca vera. paullo enim post naufragio tabernaculum hoc perit.*

335. COMPLERIQUE.] *Non fragmentis ipsis crystallinorum, opinor. vnde enim ea tam multa? & ingens piscina erat, vt præmisit: sed simpliciter compleri, terrâ aliq, aggere.*

336. VSUS VIRIBVS.] *Petronius: Intentans in oculos Tryphenæ manus, vsurum me viribus meis clamaui. Significat pro summo iure & potentia facere, & vti suo bono.*

337. IMPERAS.] *Meus, viperas. Audacter scribo, viperis: vel, ad viperas. & Seneca in suffragiæ aduoco. De Clem. I. cap. XVIII. de ipso hoc Vedio: Seruos, qui se aliquid offenderant, in viuarium, quid aliud, quam serpentibus, obici iubebat. Et sunt murena, vt anguilla, in speciem colubrinæ generis.*

338. VBI CÆSAR.] *Ad cuius occursum, etiam vox dimittebantur, iam puniendi. In Dionæ alibi legi: & hoc reuerentia, ab exemplo Vestalium, datū.*

CAP. XLI. 339. INSTANDVM POT.] *Sic instare & urgere ipsa potentia debet.*

340. MALE TRACTAB.] *Ex meo & quibusdam, & malè tractare: at talem dunt.*

341. PACEM DEMVS.] *Defecta & hinc sunt: at non aliena omnia deinceps ab hoc loco, vt elegans ille vir censet. Conueniunt verò, & aptè in fine monita hac communiter contra iram aut repetit, aut addit. Aliquid igitur duntaxat intercedit, & deinceps cum prioribus.*

342. CONSCIENTIÆ.] *At contra Plinius effatur: Multos famam, conscientiam paucos vereri.*

343. MEREARIS.] *Alij meritis, meretis, & meus merentis. rectissime: valetq, merentes.*

344. PACEM.] *Animi introrsum compositi & æquabilis tranquillitatem.*

345. MEMBRA LIB.] *Vt Medea.*

CAP. XLII. 346. HÆSERINT.] *Si hoc refum, dicendum erat, vbi cumque hæserint. At libri exierint: quod probandum. Vnde cumque ex reliquâ radice leniter se ostenderint, renascuntur & exsurgunt in arborem.*

347. IRAS INDICERE.] *Prisco & prauo more, denunciabant inimicitias, & indicabant: sic, vti publice, bellum. Notant exempla ad 11. Annal. Taciti, ad verba: Epistolas componit, quis amicitiam ei renunciabat.*

348. RES ISTÆ.] *Que istæ res? valde infinite dictum. Pinciani quædam exemplaria, res gestæ. At meo animo verum & bellum, res angustæ. In re laxâ & vberè, licet aliquid prodigere, & stultitiam patiuntur*

iam par acerrimum media ³⁴⁹ mors dirimet. Quid tumultuamur, & vitam seditiosi A conturbamus? Stat super caput fatum, & pereuntis ³⁵⁰ dies imputat, propiusque ac propius accedit. Istud tempus, quod alienæ destinæ morti, fortasse ³⁵¹ citra tuam est.

XLIII. Quin potius vitam breuem ³⁵² colligis, placidamque & tibi & ceteris præstas? quin potius amabilem te, dum viuis, omnibus: desiderabilem, cum excelesis, reddis? Et quid illum, nimis ³⁵³ ex alto tecum agentem, detrahare cupis? quid illum oblatrantem tibi, humilem quidem & contemptum, sed superioribus acidum ac molestum, exterrere viribus tuis tentas? Quid seruo? quid domino? quid regi? quid clienti tuo irasceris? sustine paullum. venit ecce mors, quæ nos pares faciat. Ridere, solemus inter ³⁵⁴ matutina harenæ spectacula, tauri & vrsi pugnam inter se ³⁵⁵ colligatorum: quos, cum alter alterum ³⁵⁶ vexarit, ³⁵⁷ sus confector exspectat. Idem facimus. aliquem nobiscum alligatum laceessimus: cum victo victoriq̄ finis ³⁵⁸ æquè maturus imminet. Quieti potius pacatiq̄, quantulumcumque superest, exigamus. nulli cadauer nostrum iaceat iniusum. Sæpe rixam conclamatum in vicino incendium soluit: & interuentus B feræ, latronem viatoremq̄ diducit. Colluctari cum minoribus malis non vacat, ubi metus maior apparuit. Quid nobis cum dimicatione & insidiis? numquid amplius illi cui irasceris, quam mortem optas? etiam te quiescente morietur. perdis operam: facere vis, quod futurum est. Nolo, inquis, vtrique occidere, sed ex silio, sed ignominia, sed damno afficere. Magis ignosco ei, qui vulnus inimici, quam qui ³⁵⁹ pusulam concupiscit. hic enim non tantum mali animi est, sed pusilli. Siue de vltimis suppliciis cogitas, siue de leuioribus; quantulum est temporis, quo aut ille pœnâ suâ torqueatur, aut tu malum gaudium ex alienâ percipias? iam ipsum spiritum ³⁶⁰ exspuimus, interim dū trahimus. Dum inter homines sumus, colamus humanitatē: nō timori cuiquā, non periculo sur...: detrimenta, iniurias, conuicia, vellicationes contēnamus, & magno animo breuia feramus incommoda. Dum respiciamus, quod aiunt, versamulq̄; nos, iam mortalitas aderit.

tiuntur opes: at in tenui & angustâ, omnis iactura nocet. Accommodat ad tempus, quod angusto orbe voluitur.

349. MORS DIR.] Meus, media pars. an Parca? 350. DIES IMPUTAT.] Quos labi aut excidere vultibus & prauis curis patimur; eos satum colligit tamen, & in Expenſi tabulis ponit.

351. CITRA TVAM.] Hoc eſſet, intra tuam mortem: quod attendenti hic non facit: imò contrâ vult dictum: vltâ tuam eſt. Itaque reducam mei & veterum aliquot librorum ſcriptum, circa tuam.

CAP. XLIII. 352. COLLIGIS.] Opponit Diſſipandi verbo, quo vſus antè. Colligit vitam, qui nihil perire ex ea patitur, qui dies diſponit & impendit: qui contrâ, diſſipat, perdit.

353. EX ALTO.] In fortunâ & loco altiore.

354. MATVTINA.] Cum ferarum ſpectacula & certamina dabantur. Sic Epist. LXX. In ludo beſtiorum, vnus è Germanis, cum ad matutina ſpectacula pararetur. Plura ibi.

355. COLLIGATORVM.] Mos notetur. ſolent beſtias inter ſe colligatas dare: an vt impetus minor eſſet, & mutuo ſe duntaxat vexarent? Apparet ex his qua addit: in & ex alio loco, De Breuitate vitæ, cap. XIII. Primus Sulla leones in Circo ſolutos dedit. Antea ergo ligatos: & vt minus libera pugnandi aut ſeuicendi facultas eſſet. Contrâ eſt, quod lego homines per ſauitiam ſimul ligatos, & vt ſe neceſſario interficerent. Dio in Commodo: Quoidam, quod cunctarentur aduerſarios interficere, vnâ cum eis ligati, atq; ita ſimul omnes pugnare iuſſit.

356. VEXARIT.] Hoc eſt quod dixi, per luſum hæc facta videri, non in legitimum pugnam.

357. SVS CONFECTOR.] Vri docti hoc ſuggerunt, & valde aſſerunt. quid dicam? bardum me, qui non ſatis capio de hæc ſue conſectrice. Aprum aliquem in eos immiſſum? legi. Libri mei & alij, ſuus confector: quidam, finis confector. Sed ſuus, mihi veriſimum. nempe poſt luſoriam pugnam, vterque veram iuit & taurus & vſus: in quos? in beſtias, qui occidunt: ideòq; communi & vtrâ voce Confectores dicuntur. Suetonius Auguſto: In Circo aurigas, curſoresq; & confectores ferarum produxit. In Nerone: Ex iſdem ordinibus confectores ferarum, & varia arenæ miniſteria.

358. ÆQUE MATVRVS.] Meus & meliores alij, finis & quidem matutinus. Vellem, finis, & quidem maturus, imminet. Non diu protollemur: conſectrix illa mors vtrique imminet. Sunt qui matutinus teneant: & quia non vltra horas matutinas ille luſus, adſpectum ad eam breuitatem.

359. PVSVLAM.] Credo veriſimè hoc Muretum, ſue quis alius inuentor. In vulgatis, pūctiunculam: in ſcriptis, inſulam: in meo, perinſulam, ſed ita vt illud p. lineolâ traiectū ſit, nec per integrè ſcriptum. Quocumque me vtrū, nihil melius Puſula quam vel Puſtulam ſcabiemq; accipe; vel, vt in Columellâ, Eryſpelas, ſiue ſacrum ignem, quem hodieq; impreca- ri mos eſt. Alij tamen Inſulam hic legūt, & de exſilio ſiue relegatione capiunt: longinquo aut duro ſermone.

360. EXSPVIMVS INTERIM.] Malim hæc diſtingui: iam ipſum ſpiritum exſpuiamus. Interim, dum trahimus, dum inter homines ſumus, colamus humanitatem. Faciamus, & nos quoque qui litteras humaniores colimus, à luore, à morſu remoti, inprimis illam.

L. AN-